AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ

SAYI : 665
18 MART 1967
FİYATI : 125 KURUŞ

NİÇİN MENDERES'İ HAZİN ÂKİBETİNDEN KİMSE KURTARAMADI?

İSMET PAŞA İLE 10 YIL
SERİSİNİN EN İLGİ ÇEKİCİ KISMI DEVAM EDİYOR

BERRİN
MENDERES

Bir... iki... en geç üç ay sonra nasıl olsa ARÇELİK alacaksınız...

SON bir fırsat daha var...

FAYDALANINIZ

Bir ARÇELİK buzdolabına sahip olmak, aynı zamanda

ÇOCUĞUNUZLA BİRLİKTE
AĞIRLIĞINIZCA PARA
KAZANABİLMEK İÇİN

SON FIRSAT

ALDIĞINIZ BUZDOLABININ
BEDELİNİ
GERİ ALABİLMEK İÇİN

SON FIRSAT

(ayda 25 dolap)

Hatırlatıyoruz: İleri bir teknik ve titiz bir kalite kontrolü sayesinde ARÇELİK bugün en üstün kaliteyi temsil ediyor. Herkes ARÇELİK kalitesine tam bir güven gösteriyor; bütün markalar arasında en çok ARÇELİK tercih ediliyor... ve üstelik bu ay ARÇELİK alan, kış sezonu ikramiyeli ARÇELİK satışlarının son çekilişinden istifade ediyor.

Peşin	18 Taksitte	
1.450	1.780	4.5 ayak
2.100	2.650	5.5 ayak
2.500	3.200	8 ayak
2.900	3.700	10.2 ayak
3.250	4.100	12.5 ayak

İstanbul'da nakliye, İstanbul haricinde ambalaj, nakliye ve sigorta masrafları alıcıya aittir.

Tafsilât ARÇELİK yetkili satıcılarında

ARÇELİK

hergün dünden ilerde

Cilt: XXXVIII Yıl: 13 Sayı: 665

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ :

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan - MAGAZİN KISMI: Jale Candan,Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz - SİNEMA: Nijat Özön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — DÜNYADA: T. Kemal

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon'
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI :

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE :

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER :

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH:

15.3.1967

AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ

RÜZGARLI SOK. No:15
ANKARA- TEL:11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Bu hafta türk basını iki üyesini kaybetti, AKİS ise bir elemanına tekrar kavuştu.

Türk basımımı kaybettiği iki üye, Vâlâ Nurettin Vâ-Nû ile Yusuf Ziya Ortaçtır. Bunların ikisi de, Bâbıâlide ender rastlanan tiplerdendiler. Vâ - Nû ve Yusuf Ziya Ortaç, geride kalan bir devri anılar halinde yaşamak arzusunda olanlar için ilgiyle izlenen iki mahir kalemdi. Vâlâ Nurettin, son yıllarında yazdığı "Bu dünyadan Nâzım geçti" isimli kitabı ile büyük ilgi toplamıştı. Nâzmı Hikmetin hem yaşıtı, hem okul arkadaşı, hem de Moskova macerasına tanıklık etmiş olan Vâ - Nû şüphesiz, Nâzmı Hikmeti en iyi tanıyanlardan biriydi. Bunun içindir ki kitabı etrafında epey söz edildi.

Bâbıâlinin artık, nesli tükenen nâdir üslûpçularından biri olan Yusuf Ziya Ortaç ise, kıvrak kalemini zaman zaman kişisel çıkarlarının emrine vermiş olmasına, bugün ak dediğine yarın kara demesine rağmen, Akbaba okuyucularının hasretle anacağı bir kimseydi. Gerek Vâ - Nû, gerekse Ortaç, türk basın hayatında esip geçen fırtına yazarlardan değillerdi. İnanışları ve buna ilişkin davranışları bir yana, her ikisi de sadece değerlerini kabul ettirmiş iki usta yazardı. Şimdi onların yolunda yürüyen, dünya nimetlerine fazlasıyla düşkün bir-iki dünyevî kalem, bu göçmüş Babıâli tiplerini, bilhassa Yusuf Ziya Ortacı aratmamağa çakışacaktır. Ama, sadece "dünyevi menfaat" bakımından...

Bundan 45 gün önce, 30 Ocakta aramızdan ayrılan Hasan Hüseyin Korkmazgil, geçen hafta Perşembe günü AKİS ailesine tekrar kavuştu. AKİS okuyucularının bildikleri gibi, Korkmazgil, yayımladığı "Kızılırmak" adlı şiir kitabında suç unsuru görüldüğünden, 30 Ocak Pazartesi günü masasının başından alınıp, Ankara Cezaevinin 9. Koğuşuna kapatılmıştı. Korkmazgil ve avukatlarının üstüste yaptıkları tahliye talepleri reddedildi ve Korkmazgil, tam 40 gün, Ankara Cezaevinin meşhur 9. Koğuşunda çile doldurdu. Duruşması, geçtiğimiz hafta Perşembe günü yapıldı ve avukatlarının talebini yerinde gören Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi, Korkmazgil hakkında tahliye kararı verdi. Bir şairin, piyasada satılan bir şiir kitabı yüzünden tutuklandığı ve -dâva beraetle sonuçlanırsa- 40 küsur günlük çilenin yanma kâr kaldığı ülke, sanırım, Demirel İktidarındaki Türkiyedir.

Korkmazgilln duruşması, yeni bir bilirkişi tayini için 12 Nisan tarihine bırakılmıştır. Dilediğimiz, Korkmazgilin dâva sonunda beraeti ve görevi başında bizlere faydalı olmağa devam etmesidir.

Saygılarımla

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt: XXXVIII Sayı : 665 18 Mart 1967

YURTTA OLUP BİTENLER

AP ve CHP Genel Merkezleri
İçi kendilerini, dışı milleti yakıyor

Millet

Bayramın kurbanları

Önümüzdeki günlerde, Meclis bayram tatiline girip te milletvekilleri ve senatörler seçim bölgelerine veya memleketin öteki taraflarına dağıldıklarında bunlardan AP'lileri bir, CHP'lileri bir başka imtihan bekleyecektir.

AP'nin -Başbakanın tabiriyle- aklıevvelleri şu "zam işi"ni ucuza kapattıkları kanısındadırlar. Tabii bir gürültü kopmuştur ama, bu hem kısa sürmüş, hem de, bilhassa CHP kendi dertleriyle uğraştığı için çıkan sesin tonu yüksek olmamıştır. Ankarada bugün bir çok AP'li "oldu da bitti, maşallah" sevinci ve memnunluğu içindedir.

Halbuki bu, sadece bir dış görünüştür ve AP gibi bir parti tarafından, yani fakirlerini halkın partisi olduğunu söyleyerek oy devşiren bir parti tarafından konulan vasıtalı vergiler milletin içine işlemiştir. Gazetelerdeki okuyucu mektuplarına bir göz atmak bu konuda fikir verebilir. Çarşıda pazarda çok AP'li "Artık AP'li olduğumuzu söylemeye utanıyoruz" diye dert yanmaktadırlar ve gerçekten, zamlar ne bugün unutulmuştur, ne de kolay unutulacaktır. Zaten bunların tesiriyle hayat pahalılığı yavaş yavaş arttığından unutulmalarına da imkân yoktur. AP sözünde durmayan, bol keseden vaadlerde bulunmaktan çekinmeyen, fikrayı düşünmeyen, halkı aldatan bir parti olarak çok göz önünde damgalanmıştır ve bir daha, seçimlerde oyların o nisbette kırata gitmesi kolay olmayacaktır. Bu çeşit tecrübeler Türkiye'de geçirilmiştir ve DP'nin yokuş aşağı inişi böyle sebeplerden başlamıştır.

CHP'll milletvekili ve senatörlere gelince, onların yiyecekleri papara AP'li meslekdaşlarını bekleyen azarlardan az olmayacaktır. Bugün samimî her CHP'linin ağızındaki sual "Nedir bu partinin hali?"dir. Tıpkı Banguoğlu gipi "8'ler" de bir kampanyanın tam içindedirler: AP gazetelerine manşet olmak! Baş-

Yüzsüzlüğe kızarım!

Metin TOKER

Zaman zaman bir üzüntünün içine düşüyorum. "Yahu, biz bu kadar geri bir memleket iniyiz? Bizim halkımız böylesine safdil mi?" diye kendi kendime söylenip duruyorum. Daha geçenlerde, gene kızdım, homurdandım. Gazetelerde okudum. Ciddi ciddi başlıklar, ciddi ciddi demeçler. Hani şu, "Temel hak ve hürriyetleri koruma kanunu" diye isimlendirilen tasarı var ya.. Meğer onu, İsmet Paşa hazırlatmamış mı! Eee, pes yani.. Fütursuzluğun buraya kadar götürülebileceğine, bir halkın gözünün içine baka baka bunun söylenebileceğine, halkın içinden de buna kananların çıkabileceğine insan güç inanır. Bu, Patagonyada söylense, söyleyenin kuyruğuna teneke bağlarlar.

Sade bu tasarının İsmet Paşaya maledilmesi değil. O konuda tâ Başbakanına kadar, tasarının doğurduğu fırtınayı yermek için bir takım insanların derelerden ne sular getirdiğini görmek beni deli ediyor. Süleyman Demirci rahat rahat diyor ki: "Ne'vâ ortada? Kanunlaşmış bir tasarı mı vâ? Hattâ Meclise bir kanun teklifi mi yapılmış? Güdünüz mü, bunun metnini? Yoo.. İşiniz gücünüz karanlığa kurşun sıkmak.." Arkadan korosu başlıyor: "Bu profesörlere de ne oluyor? Dışardan gazel okuyanları kim kışkırtıyor? Meclisin kanun yapma yetkisine bu müdahale, ne cüret! Bunlar kendilerini devlet içinde devlet mi sayıyorlar?" Henüz kullanılmayan tâbir "kara cübbeliler". Öteki; "sınıfta kala kala başı dönmüş velet" ler", bazı kelimeleri hafif farklı olarak kullanıldı bile.. Orduyu da gene, subaylardan değil de ancak en yüksek komutanlardan müteşekkil sayma zihniyeti bile belirtilerini gösteriyor. Geçenlerde Mithat Perinin Yassıada Hatıralarında okudum. Adada eskiden tanıdığı bir subaya rastlamış. El sıkışmışlar. Arkadaşları fena halde kızmışlar: "Bir subayın elini neden sıktın?" diye.. Ne kin, ne gayz değil mi? "Şu subaya kızmak", "bu subaya kızmak" değil. "Bir subay". Hangisi olursa olsun..

Hasan Dinçerin kanunlaştırmak istettiği, A.P'den bir müfrit kanatla onun ücretli akıl hocalarının savunmasını yaptığı, İsmet Paşanın ise buna karşı ikaz görevini yerine getirdiği, tehlikelerine dikkati çektiği bir tasarıyı nasıl olur da İsmet Paşa hazırlatır? Hani şunun akıl alacak bir tek tarafı bulunsa, söyleyenin elini öpeceğim. Nasıl, "bu kanunu ordu istiyor, bu kanuna Milli Güvenlik Kurulu lüzum görüyor" havası bir ara yapılmak istenilmişse -lâf aramızda, Genel Kurmay bir şahsın bir şahsa, Hüsnü Özkanın İrfan Tansele hücumuna karşı tebliğ çıkarır da, bu hava estirilmeye kalkışıldığında "ordunun böyle bir talebi filân olmamıştır" diye tebliğ yayınlamaz, ben pek anlayamadım ve bunu hâlâ bekliyorum- neredeyse bir başka hava da,İsmet Paşayla ilgili olarak yapılacak ve diyecekler ki: Siz İsmet Paşanın açıktan söylediklerine bakmayın, biz bu kanunu sırf onun arzusu üzerine çıkartıyoruz! Artık İsmet Paşa ondan sonra "Yahu, olur mu böyle şey! Yok böyle şey!" diye çırpınsın dursun. Bu tarz lâfa inanan bir kişi çılanca, hani onun da benim gibi bu memlekette yaşadığım düşünmek ağırıma gidiyor.

Haydi diyelim ki İsmet Paşa Başbakanken, aşırı cereyanlar üzerinde durmuş, Adalet Bakanlığından durumun tetkikini istemiş, Adalet Bakanlığının yeni "Hadi Tan'larından biri de bir taslak hazırlamış, bunda, bugün ele geçirilip yayınlanan tasarıdaki hükümlere benzer hükümler düşünmüş. Bir defa, hani İsmet Paşa "komünist tehlikesi"nin farkında değildi? Demek ki, farkındaymış. Farkındaymış ve üstüne eğilmiş. Zaten İsmet Paşa bir komünist tehlikesinin her yerde olduğu gibi Türkiyede de bulunduğunu hiç bir zaman reddetmemiş, bunun aksini bir gün hayal etmemiştir. Ama, gene demek ki, bu tehlikenin çapma bugünkü iktidarın koyduğu teşhisten değişik bir teşhis koymuş. Hazırlanan taslak neyse, onu eline bile almamış, üzerinde durmamış, tedbirleri başka sahalarda aramış.

Bugün Demirel dese ya: "O tasarıyı gördüm. Olur mu öyle şey?" ve kendi düşündüğü tedbirlerin esas hatlarını söylese.. Karanlığa kurşun! Yapılan, karanlığa kurşun sıkmak değil, getirilmek istenilen karanlığa karşı, zamanında mücadele açmaktır. Demirelin kendisi, bir niyetin mevcudiyetini saklıyamıyor. Bakanları, temayüllerini sırayla bildiriyorlar. Memleket, onun aydın çevreleri, profesörler, çeşitli teşekküller elbette ki bu niyet ve bu temayüller konusunda görüşlerini anlatacaklardır. Bir tasarı var mı? Var. Bu, mütalealar alınsın diye, ciddi ciddi, Bakanlıklara gönderilmiş mi? Gönderilmiş. O halde, fikir belirtenlere "Size ne?", diyecek yerde tasarıdaki tedbirler hakkında ne düşünüldüğünün ifadesi hem daha mantıki, hem daha faydalı değil midir? Niyet ve temayül, beş aşağı on yukarı, erken faşedilmiş o tasarıdaki zihniyet olduğu içindir ki- mantığın yerini hiddet almıştır.

Ama, hiç kimse gam yemesin. Menderesin tedbirleri tartışılmış, bunların kanunlaşmaması için mücadele edilmiş, üniversiteler onlar hakkında görüşlerini söylemişler, ilim haysiyetine sahip profesörler o günler demeçlerini vermişlerdir. Menderes, karanlığı getiren tedbirlerini buna rağmen kanunlaştırmış, Meclisteki çoğunluğuyla bunu gerçekleştirmiştir.

Ama ne olmuştur? O karanlığın içinde Menderesle Meclisteki çoğunluğu yollarım kaybetmişlerdir. Ötekiler selâmete çıkmayı bilmişlerdir.

Bugün, 1967 Türkiyesindeyiz. Kim tepinirse tepinsin herkes fikrini söyleyecek, karanlık getirecek tedbirlerden vazgeçilmesi için mücadelesini daha bile rahat, daha bile serbest yapacaktır. Tedbirler karanlık getirmeyecekmiş! İyi ya.. Fakat açıklanan tasarıdaki tedbirlerin karanlık getireceğini kabul etmek, ilk sis belirtilerini Demirelin "Ne vâ?"'edalı demecinden acaba çok daha iyi dağıtmaz mıydı?

ta Turhan Feyzioğlu, ötekiler, Paksütler, Melenler, Öztraklar basın toplantılarını sadece bunun için tertiplemekte, demeçlerini bunun için vermektedirler. Sözleri aklı başındaki basın ve yazarlar tarafından daima tenkit edildiğine göre bunun başka sebebi yoktur. Mesele, CHP'yi daha karıştırmak ,daha zayıf düşürmek, bir iç harp yüzünden onu dışa çevrik hal almaktan alıkoymaktır. Bu taktikte bunların, dışarda hiç müttefikleri olmadığını sanmak hatadır.

AP bir yandan iktisadî politikası dolayısıyla, diğer taraftan hak ve hürriyetler konusundaki niyetlerinin, temayüllerinin sebep olduğu kampanya yüzünden son derece zayıf, mukavemetsiz haldedir. Bir ciddi CHP'nin, 1957-60 arası CHP'sinin onu toz etmesi işten değildir CHP'liler bunu hissetmektedirler ve. iç harple uğraşmaktan bu görevin yerine getirilmemesine daha fazla kızmaktadırlar. CHP milletvekilleri ve senatörleri bu kızgın taraftarlarına cevap bulmakta zorluk çekeceklerdir. Zira mızrak, AP'de olduğu gibi CHP'de de çuvala sığmamaktadır.

Rejim

Yalancının mumu

Geçen hafta Cuma günü çıkan Son Havadiste, meslekdaşları arasında "Şahmatoldu" diye anılan Mümtaz Faik Fenik, "Olmayan şey tartışılır mı?" başlıklı yazısında şöyle diyordu:

"Solcu basın tarafından Temel Hak ve Hürriyetler Kanunu Tasarısı diye ortaya atılan bir metin gerçeği açıklamış oldu:

Meğerse bu metin vaktiyle İnönü iktidarları sırasında yine bir Halk Partilinin Adalet Bakanı olduğu sırada hazırlanmış!.."

Fenik -huyu kurusun- yine, "vur deyince öldürmüş"tü. İddiasının dayanağı, Adalet Bakanı Dinçerin bazı açıklamaları idi. Dinçer, tepkiler artınca, basında açıklanmış olan bir. tasarı metninin sorumluluğundan kurtulmak için, 1961'denberi kurulan bütün hükümetlerin bu yönde çalışmalar yaptığını, elde bazı tasarılar bulunduğunu ileri sürmüş ve şöyle demişti:

"Bugün, henüz hazırlık safhasında olan ve tamamlanıp Bakanlar Kuruluna sunulmamış bulunan muhtelif tasarı taslaklarından birisi üzerinde estirilmek istenilen fırtınanın mahiyetini anlamak güçtür."

Dinçer böylece, basında çıkan metnin CHP tarafından hazırlandığını söylemiş olmuyor, ama bunun sorumluluğunu tam olarak da sırtlamıyordu. İşin ilginç tarafı, "açıklanan metin yalandır" da denilmiyordu. Bu, "ince" bir entrika idi. Niyet, dünyaya gelen hilkat garibesini usulca bir cami avlusuna bırakmak, sonra da bunun babasının kimliği üzerinde kafalarda bir karışıklık yaratmaktı. Ama işin içine Mümtaz Faik ve benzerleri karışınca ince oyun bozuldu, İktidar çevrelerinin iddiaları kolayca yalanlanabilecek nitelik kazandı. AP öncesi hükümetlerde Adalet Bakanlığı yapanlar herhalde, sorumluluk devrelerine ait birer dosyayı elde bulundurmaktaydılar.

Partiler arasında "sen yaptınben yaptım" tartışmasının açılmasına da hacet kalmadı. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü Melih Ezgü, haftanın ilk günü kendisiyle konuşan AKİS'çiye, 1961'denberi bu yönde çalışmalar yapıldığını, bugünkü hazırlıkların bu çalışmaların muhassalası olduğunu söyledi. Bunun üzerine AKİS'çi sordu:

"— Peki, gazetelerde açıklanan taslak 1965 seçimlerinden önce mi hazırlandı?"

Sorunun cevabı, "Hayır"dı!

Savunmadan hücuma

"İnce" politika tutmamıştı. Daha önce böyle bir tasarının varlığı hakkında şüphe yaratma amacına matuf beyanlarda bulunan, gazetecilere "karanlığa kurşun sıkıyorsunuz" diyen Başbakan Demirel, savunmanın mümkün olmadığını görünce hücuma geçmeyi denedi. Geçen hafta Cumartesi günü, AP Gençlik Kollarının yeni Genel Merkez binasının açılışı vesilesiyle bir nutuk parlattı. Son kısıtlama tedbirleri yüzünden İktidarı tenkit edenlerin AP'nin yüzde 57 oy almasını çekemedikleri için böyle hareket

Adalet Bakanlığı binası
"Mavi dosya" ambarı

ettiklerini, bunların kanun ve nizam devleti değil anarşi istediklerini iddia etti. Bu arada Demirel, "Anayasayı yorumlıyacağım" diye ettiği bir lâfla, basında açıklanan zulüm tasarısı ile nasıl aynı dili konuştuğunu ve İktidarın gerçek niyetini ortaya koyuverdi. Demirel şöyle dedi:

"— 1961 Anayasası izmlere kapalıdır. Sosyalizme kapalıdır. Sosyalizm maskesi altındaki komünizme de kapalıdır.."

Mümtaz Faik Feniğin CHP'ye maletmek istediği meşhur taslağın 1. maddesinin D fıkrasında, Demirelin yorumuna çok benzeyen şu ifade vardı:

"Anayasanın reddettiği komünizmi kurmayı amaç edinen bir' görüşü etkili olarak aşılamağa......mâruf her ne surette olursa olsun propaganda yapanlar veya bu maksatla telkinde bulunanlar 5 seneden 10 seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır."

Demirelin Anayasa tahlili ile tasarıdaki ifade arasındaki benzerlik, komünizm dışındaki fikirlerin de cezalandırılması için yaratılan karışıklıktır. Dikkat edilirse, tasarıya göre yalnız komünizm propagandası değil, "komünizmi kurmayı amaç edinen bîr görüşü" savunmak, bunun için "her ne surette olursa olsun" propaganda yapmak da cezalandırılacaktır. Bu, tam anlamıyla, bir "kırkambar" maddesidir. İktidara göre, hangi - görüşlerin "komünizmi kurmaya matuf" olduğu malûmdur. Bunlar sosyalizmdir, ortanın soludur, amerikan aleyhtarlığıdır, Türkiyenin bağımsızlığının zedelendiğini söylemektir, gelir dağılımındaki adaletsizlikten, toprak reformundan bahsetmektir. AP'lilere göre -ve tabii, Demirele görebil tün bunlar komünizm için maske olmaktan başka anlam taşımamaktadır.

İktidar tasarıyı kanunlaştırıp, ihtisas mahkemelerini -hep aynı hâkimler, aynı bilirkişilerle- kurdu muydu, AP'yi övenler hariç, bütün fikir cereyanlarını "komünizmi kurmaya matuftur" diye tırpanlayıvermek işten değildir.

Yapılan hazırlık, bunun hazırlığıdır!

..ve memurlar

Bu hazırlıkları yaparken, AP İktidarı, bazı kimselerin mesailerinden yararlanmaktadır. Bunlar devlet memurlarıdır. Belki de teminatsızlıktan doğan "boynumuz kıldan ince" düşüncesi, Türkiyede memurları daima etkilemiş, politikacıların niyetlerine âlet etmiştir.

Bu memurlardan biri, hattâ bu konuda en ileri geleni, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü Melih Ezgüdür. İktidarın şiddet tasarıları, Ceza İşleri Genel Müdürlüğünde hazırlanmaktadır. Bu hazırlığı yöneten Genel Müdür, Pazartesi günü öğleden sonra AKİS'çi ile yaptığı görüşmede epey dert yandı. Genel Müdürün masasının üzerinde bazı sol kitaplar, evraklar,' 'birkaç "mavi dosya" ve bir pertavsız vardı. ' Kısa boylu; esmer, 50-55 yaşlarında, zayıf ve enerjik bir adam cilan Ezgü, tedbir kanunları üzerinde kopan gümbürtü ve tenkitlerden şikâyetçi idi. Şöyle diyordu:

"— Ben Galatasaray mezunuyum. Dışarıda da tahsil yaptım. Babam, Yargıtay Başkanı idi .Hukuku bildiğimi sanırım. İşim icabı, her gün, dört-beş defa Anayasayı okurum. Ben nasıl, hürriyetleri tahrip edecek bir davranışın,sahibi olabilirim? Basında öyle takdim ediliyoruz ki/biz satılmış memurlarız. Olur mu? Ben oturup, Anayasaya aykırı bir tasarı hazırlıyacağım ve gidip Bakana vereceğim, bu tasarı Anayasaya uygundur, diyeceğim. Olur mu? Daha ortada bir şey yok

Bir salıncakta iki kişi

Feyzioğlu
Beraber..

Türkiyede baklalar, ağızlardan, yavaş yavaş çıkıyor. A.P. Genel Başkam Süleyman Demirel bir tuhaf Anayasa tefsiri söylemiştir: Bu anayasa her türlü "izm"e, meselâ sosyalizme kapalıymış! Gönül isterdi ki bu anayasaya tuzu geçmiş olanlar, Turhan Feyzioğlular, Emin Paksütler, Coşkun Kırcalar derhal ve şiddetle vaziyet alsınlar, "Hayır, bu anayasa sosyalizme kapalı değildir; bu anayasa Türkiyede sosyalist bir partinin kurulmasına cevaz vermektedir" diye ortaya çıksınlar.

Zaten, A.P. ve Ç.E.P.'nin çoktan aynı paralele girmiş oldukları, bu ikinci partinin lideri Feyzioğlunun, Demirel o demecini verirken yaptığı bir beyanattan da anlaşılmaktadır. Feyzioğlu da sadece komünizme veya batılı sosyalizme değil, her türlü sosyalizme karşı olduğunu nihayet itiraf etmiştir. Bir zamanlar Kaldor Raporunun tatbikini isteyen -o zamanlar post kavgasını kaybetmiş değildi- üstad profesör nedense fikirlere mutlaka bir üniforma giydirmek hevesindedir ve bugün Ortanın Solu olarak İfade edilen prensiplere batıda ne gözle bakıldığını Unutarak 1967 C.H.P.'sinin ingiliz veya isveç sosyalist partilerine benzetilmesini bile marksizm saymaktadır. .

Demirel
..sallanalım

Bir Anatomi

Hürriyetler

Modern çağın en önemli gelişimi, halk yığınlarının, meşrutî krallık veya cumhuriyet idareleri çerçevesinde, artan ölçüde kamu işlerine karışmalarım sağlama amacı ile onları siyasî, hürriyetlerle donatmak ve buna paralel olarak temel hak ve özgürlüklerini teminata kavuşturmak olmuştur. Amerikan ve Fransız devrimlerinin dünyaya önderlik eden bu konudaki somut belgeleri sayesinde o tarihe kadar çeşitli toplumlarda kuvvetini zaman zaman duyurmuş olan sosyal bir güç, yani halkoyu, meşruluk ve etkililik alanında gittikçe daha ağır basmağa başlamıştır. O tarihe kadar İsviçre, İngiltere gibi ülkeler dışında tam bir gelişmeye bir türlü kavuşamayan demokrasinin; yani halk idaresinin yine bu devreden artan ölçüde yayılması, şüphesiz ki bir tesadüf eseri değil, aksine, tarihî akıma uygun, tutarlı bir sonuçtur. Zira halkın yararına halk tarafından idare anlamına gelen demokratik düzen ancak basit vatandaş, sokaktaki, adam sözünü, fikrini serbestçe söyliyebileceği bir ortamda önem kazanabilir. Bu gelişime paralel olarak devlet kudretinin sınırları konusunda da yeni bir eğilim belirmiştir. Önceleri dinsel bir kaynaktan geldiği için iktidar sahiplerine sınırsız olarak emanet edilen devlet kudreti, zamanla belli kayıtlara tâbi kılınmıştır. Modern çağda ise halk adına yapılan devrimlerin etkisiyle devlet kudretinin iktidar sahiplerinin tekeline verilemiyeceği, aksine, bu gücün devlet kudretine yalan ağırlıkta çeşitli kuvvet mihrakları tarafından kontrol edilmesi gerektiği görüşü geliştirilmiştir. Böylece XVII. yüzyıldanberi İngilterede yasama, yürütme ve yargı organından sonra, "dördüncü kuvvet" , olarak nitelenen basın, halkoyunu meydana getiren diğer faktörlerle birlikte siyasî kudretin kullanılması konusunda önemli bir eleştirme organı haline gelmiştir.

Bu oluşumun sonucunda özellikle XX. yüzyılda halkoyuna dinamizm kazandıran diğer mihraklar, üniversite gibi özerk kurumlar, meslekî teşekküller, sendikalar, çeşitli dernekler, gençlik örgütleri, bağımsız bir grup teşkil eden aydınlar -intelligentsia- ve radyo, televizyon gibi kütle haberleşme araçları, artan ölçüde önem kazanmağa başlamışlardır. Bu oluşumun tümüne siyasî bilimler alanında plüralist -çoğulcu- toplum yapısı adı verilmektedir. Başka bir deyimle, halkoyunun serbestçe serpilip gelişebildiği toplumlarda demokratik değerlere gönül vermiş kamu yöneticileri sadece sokaktaki adamın gördüklerini veya işittiklerini korkusuzca söyliyebilme koşulları yaratmakla yetinmemişler, ayrıca halkoyuna yön verebilecek olan çeşitli mihrakların gelişimini sağlıyacak ortamı yaratmağı amaç edinmişlerdir.

Bu tedbirlerin zorunluğunu halkoyu sorununu incelemiş olan Lord Bryce daha 1888'de çok isabetli olarak şöyle açıklamaktadır: "Klâsik demokrasi teorisi her vatandaşın kendi başına bir takım kanaatlere sahip olduğunu veya olması gerektiğini öngörmektedir. Bu anlayış, her vatandaşın, memleketin ihtiyaçları, idarede uygulanacak ilkeler ve hükümetin tutumu hakkında ayrıntılı ve kesin bir görüşe sahip olduğu faraziyesine dayanmaktadır. Gerçekte ise her yirmi kişiden ondokuzunun siyasî ve sosyal düşüncelerinin tutarlılık ve muhtevadan nekadar yoksun olduğunu anlıyabilmek için amerikalıların 'sokaktaki adam' dedikleri halkoyu temsilcileri ile bir konuşmayı denemek yeterlidir. Bu kişilerin kanaat ve düşünceleri incelendiği zaman, bunların çoğunun iki-üç peşin hüküm ve nefret duygusundan, bir liderin veya bir parti hizbine bağlılık gösteren birkaç sözden kaynak aldığı görülür. Bunun sebebi, bahsedilen yirmi kişiden ondokuzunun iyi fikirleri takdir edemiyecek kadar kabiliyetsiz olmaları veya bu gibi fikirleri dinlemek istememeleri değildir. Aksine, halk ve bilhassa çalışan sınıflar kendilerine sağlam fikir ve deliller gösterildiği zaman genellikle memnun kalmaktadırlar. Fakat dünyanın her yerinde insanların büyük çoğunluğu İçin kamu işleri ile ilgili sorunlar hayatın diğer dertleri arasında üçüncü, hattâ dördüncü sırada gelmektedir. Şukadar ki, halkoyunun oluşumunda önemli rol oynayan pasif kanaat sahiplerinin yanbaşında halkoyunu yaratmak, yönetmek görevini taşıyan bir aktif

ama, son derece sert itham ve hakaretlere mâruz kalıyoruz.."

Sohbet epey devam etti. Ezgü açık fikirli, olgun bir eda ile konuşuyor, hürriyetlere zarar verilmemesi için elden gelen gayretin gösterildiğini izaha çalışıyordu. Bu arada AKİS'çi, Demirelin Anayasa tahlili üzerinde Genel Müdürün düşüncesini öğrenmek istedi ve Başbakanın isminden bahsetmeden sordu:

"— Sizce Anayasa sosyalizme açık mıdır?"

Hafif irkilen Genel Müdür, kısa bir sessizlikten sonra cevap verdi:

"— Hayır, Anayasa sosyalizme açık değildir!."

Genel Müdür kalktı, kütüphaneden bir kitap getirdi. Anayasanın gerekçesi idi. Sayfaları karıştırdı ve Anayasanın neden sosyalizme açık. olmadığını izaha çalıştı. Bu arada Markstan, Engelsten, Leninden söz açıldı. Ezgü, meselâ İsveçteki, uygulamanın sosyalizm olmadığını söylüyordu. Bu izaha göre, sosyalizm denilince marksist sosyalizmin anlaşılması gerekiyordu!

Konuşma bu konulara girince, bir noktada Ezgü sosyalizmin çeşitleri olduğunu kabul etti, fakat bunun da karışıklığa sebep olduğunu, sosyalizm diyenlerin çok farklı şeyleri kastettiklerini söyledi, "Anayasa, sosyalizmi hedef göstermemiştir" dedi. "Anayasada sosyalizmi engelliyecek bir hüküm var mı?" sorusuna ise şu cevabı verdi:

"— Sosyalizme izin olduğuna dair de bir madde yok.."

Genel Müdür, pek açık ifade et-

ve Halkoyu

Prof. Dr. Nermin ABADAN

grup da vardır. Fikir liderleri ile kütleler arasında bu karşılıklı tesir ve aksi tesir mekanizması halkoyunun meydana gelişinde en dikkate değer safhadır; Bit safha ayni zamanda bir memleketin benimsemiş olduğu özgürlük derecesinin en şaşmaz delilidir." (*)

XIX. yüzyılın sonuna doğru bir ingiliz lordu tarafından, amerikan siyasî rejimini belirtmek amacı ile ileri sürülmüş olan bu gözlemler, XX. yüzyılın ikinci yarısında geçerlik açısından kat kat daha fazla önem kazanmış bulunmaktadır. İçinde yaşadığımız yüzyıl, uyanan geniş halk yığınlarının düşünce ve sözlerini belirli kanallara doğru yöneltmek, başka bir deyimle "yontulmuş bir halkoyu" türetmek için ürkütücü olduğu kadar ibret verici örneklerle doludur. Nazi Almanyası İkinci Dünya Savaşını tahrik etmiş olan saldırgan milliyetçilik akımını halkoyuna benimsetmek için İdeolojik bir "hizaya getirme" -gleichschaltung- kampanyasına girişmişti. Bu amaçla Nazilere boyun eğmeyen gazeteler, basın konseyine alınmamak suretiyle susturuldu, sosyal demokrat eğilimli sendikalar kapattırıldı, muhalefet partileri kendi kendilerini feshe zorlandı, . üniversite ve diğer kademeli eğitim kurumlarında nazi ideolojisini yayma görevini yüklenmekten kaçınan profesör ve öğretmenler kürsülerinden uzaklaştırıldı, kız-erkek öğrenciler tek tip selâm veren, tek tip resmigeçit yapan ve tek tip bir kafa yapısı yaratan nazi gençlik teşkilâtı saflarına sokuldu.

Bu düşüncelere benzer özlemler beslemekle beraber, totaliter bir iktidar yapısına kavuşturulamayan diğer Ülkelerde ise halkoyunu uyarma görevini yerine getirebilecek olan mihraklar "içten oyulmak" suretiyle "nötralize" edilmeğe çalışıldı. Günümüzde özellikle Lâtin Amerikanın birçok ülkeleri bu tehlike ile karşıkarşıya bulunmaktadırlar.

Türk halkoyunu canlı tutan, ona yön vermeğe çalışan çeşitli fikir ve kanaat mihraklarını gözden geçirdiğimiz zaman, bu çabaların ülkemizde de nekadar süratle sonuç vermiş olduğunu farketmekte gecikmiyeceğiz. Basın açık bir sağ-sol kutuplaşması oluşumu içinde ikiye ayrılmış durumdadır. Özerk TRT kurumu devamlı bir yaylım ateşi altında bulundurulmaktadır. Ana muhalefet partisi amansız bir ideolojik iç çekişme durumuna düşürülmüştür. Öğretmenleri kapsayan meslekî teşekküller iki cepheye ayrılmışlardır. Gençlik örgütleri, yetişen kuşakların sorunları ile meşgul olacakları yerde, bir yandan Hizipçilik, öte yandan nefis savunması ile uğraşmaktadırlar. UNESCO, Dil Kurumu gibi özerk kuruluşlarda "persona non grata" sayılan üyelerin ihracı için sürekli ve sistematik çalışmalar yürütülmektedir. Sendikacılık hareketinin vurucu gücü ise rakip kuruluşlar türetme yolundan baltalanmaktadır. Bunlara ek olarak çıkarılmak istenen "Temel Hak ve Hürriyetler" tasarısı, örgütler dışında kalan serbest fikir mihraklarını da söndürme çabasındadır. Kaba çizgilerle canlandırmış olduğumuz bu tablo müreffeh ve ileri bir Türkiye yaratma emelinde olan Anayasasını savunacakların yakın bir gelecekte kanaat liderlerinden hangi yoldan yoksun bırakılmak istendiğim açıkça göstermektedir.

Nitekim az gelişmiş diğer, ülkelerde de çeşitti dış ve iç kuvvetlerin güçlü araçlarla destekleyip yürüttükleri "bölme", "nötralize etine" veya "kendi taraflarına çekme" çabalarının, bahsi geçen ülkelerde tehlikeli sarsıntılar yarattığı ve sosyal düzeni yer yer çıkmaza sürüklediği göze çarpmaktadır. Demokratik hayatın işlemesini aksatan bu türlü bir gelişimde radyo, film ve basın gibi kütle haberleşme araçlarının büyük rolü vardır. Bunların tek taralı propagandaları, halk yığınlarında bezginlik ve usanç duygularını geliştirip, önemli memleket olaylarına karşı kayıtsızlık ve ilgisizlik yaratmakta başlıca âmil olmaktadır. Diktatörlük kurmak isteyenlerin kolladıkları fikir iklimi işte bu unsurlardan yaratmadır!

(*) *James Bryce: "Amerikan Siyasî Rejimi". Türk Siyasi İlimler Derneği yayını-No: 5; İstanbul 1962 Sayfa: 157-158*

memekle beraber, Türkiyede Batı ülkelerine göre daha değişik tutum alınması gerektiğini söylüyor, bunu izah için, "Türkiyede müesseseler arasında irtibatsızlık olduğunu, Batı ülkelerinde iyi yürüyen mekanizmaların Türkiyeye getirilince aksadığım" ifade ediyordu.

Ceza İşleri Genel Müdürü bu arada sık sık, kamuoyundaki gümbürtülü tartışmanın ve şiddetli tenkitlerin lüzumsuz olduğunu ifade etti,

"- Niye bu kadar telâş ediliyor? Daha tasarı tamamlanacak, Bakanlar Kuruluna gidecek. Mecliste görüşülecek. Sakıncalı şekilde kabul edilse dahi, Anayasa Mahkemesi iptal edebilir" dedi.

"— Yani kamuoyu, Anayasa Mahkemesi var diye, kanun tasarılarını hazırlık safhasında eleştirmemeli mi? Kamuoyunun tenkit hürriyeti yok mu?" sorusuna ise şaka edasıyla şu cevabı verdi:

"— Ama, benim de düşünce hürriyetim var!."

AKİS'çi, bunun üzerine sordu:

"— Yani kamuoyundaki hassasiyet ve tenkitler, bu tasarıyı hazırlıyanları etkiliyor mu?"

Cevap şu idi:

"— Elbette!."

Etkiler ve tepkiler

Hürriyetleri tahdit eğilimi gösteren hazırlıklar karşısında kamuoyunda beliren tepki gerçekten çok sert olmuştur. Üniversiteler, Gençlik teşekkülleri, Basın ve Muhalefet gittikçe genişliyen ve AP İktidarını yalnız bırakan bir tepki kampanyası içinde biraraya gelmişler-

Hasan Dinçer
Kuyuya atılan taşı çıkarmağa uğraşıyor

dir. Bu tepkiler genişliyerek devam etmektedir. AP'li basın dahi bu derecede sert tedbirler karşısında ikiye bölünmüş, bir kısmı -Tercüman; Hürriyeti Yeni İstanbul- tepki kampanyasına katılmışlardır. Bu o kadar genişlemiştir ki, Gönül Yazar ve Osman Yüksel Serdengeçti gibi ilgi çekici simalar dahi vaziyet almışlardır. Gönül Yazar, "Ne yani, şimdi bu Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu çıkınca ben, Halime şarkısını dikiş odalı filân okuyamıyacak mıyım? Ne oldu bu Demirele, iyice bozdu işleri?" derken, Osman Yüksel, Yeni İstanbula bir demeç vermiş, mevcut kanunların komünist cereyanları önlemeğe yeteceğini ifade ederek,

"— Çaresizlerin son çaresi, yeni çareler adamaktır" demiştir.

Bomba gibi patlayan bu tepki karşısında bocalayan İktidar dönüş yollarını aramaya başlamıştır. Basında açıklanan metni CHP'nin üzerine atma teşebbüsü, zaman kazanma çabalan bunun sonucudur. Şimdi İktidar, tasarının, Bakanlıklardan mütalea alındıktan sonra üzerinde tekrar çalışılacağını, son şekli vermek için Anayasa Mahkemesinin 141 ve 142. maddelerle ilgili gerekçesini çıkarmasının bekleneceğini, bütün bunların zaman alacağım ileri sürmektedir. Oysa bir zamanlar "tedbirler derhal getirilecek" diye demeçler verilmekteydi.

AP çevrelerinde geliştirilmek istenen yeni bir teklif, tasarının partilerarası bir komisyon ve çalışmadan geçirilmesidir. İktidar yeni alternatiflerle zaman kazanmak, içine düştüğü çıkmazdan sıyrılmak istemektedir. Bir de, tabii, CHP'nin "8'ler"ine güvenmektedir ama bu konudaki partilerarası bir komisyonda CHP'nin "8'ler" tarafından temsil edileceğini sanmak biraz fazla hayaldir.

İktidarın bu konuda Muhalefetle Orduyu karşı karşıya getirme teşebbüsü de -Millî Güvenlik Kurulundan sızan haberlere göre- suya düşmüştür. Komutanların açığa çıkan metin karşısında tepki gösterdikleri ifade edilmektedir.

C.H.P.

Dananın kuyruğu

Bu haftanın başındaki Salt sabahı, CHP'nin genç yöneticileri ile "âkil adamlar"ı -Kemal Satır, Nihat Erim, İlhami Sancar, Kemal Demir- parti merkezinde biraraya geldiklerinde Kurultayın en kısa zamanda toplanmasıyla toplanmaması eş kuvvette iki fikir halindeydi. Fakat bir kaç saat sonra toplantı bittiğinde bir tek fikir herkese hâkimdi: Kurultayın en kısa zamanda toplanması ve "8'ler Meselesi"ni kesin karara bağlaması, işi kesip atması lâzımdı.

Bu değişiklik, son günlerde, mahalle muhtarından il başkanına, bütün CHP teşkilâtında estiği tesbit edilen havanın neticesi oldu.

Geçen hafta yurt gezilerine devam eden CHP Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ve milletvekili ile senatörler, Kurultaydan buyana devam ettirdikleri tarzda konuşmaya başlayınca itirazlarla karşılaştılar. Teşkilât mensupları ve vatandaşlar yine kalabalıklar halinde geliyorlar, fakat konuşmaya başlayan hatibe şöyle sesleniyorlardı:

"— Bırak Ortanın Solunu, bey! Onu anladık, kabul ettik, anlatıyoruz... 8'ler ne olacak, nasıl halledeceksiniz, sen onu söyle!"

Teşkilâttaki sorumlular, Merkez Yönetim Kurulu üyeleriyle karşılaşınca heyecanla etraflarını sarıyorlar, meselenin nasıl halledileceğini soruyorlardı. Parti içindeki mücadeleden doğan gerilim tamamen Teşkilâta sirayet etmiş, hattâ Teşkilâtta, Ankaradaki tedricî gelişmeler farkedilmediği için, "bir şey yapılmıyor" düşüncesi keskinlik kazan-

mış, heyecan belki Ankaradaki heyecanı geçmişti. İzmirde yapılan bölge toplantısına katılan Genel Merkez mensupları, Teşkilâttan şu ihtarı yediler:

"— Bunlara kesin bir hal şekli bulmadığınız takdirde, sizleri sorumlu tutacağız!'

Teşkilâttaki bu havayı aşikâr şekilde ortaya koyan, kızgınlığın hangi noktaya vardığını gösteren bir olay, geçen haftanın sonunda bir gece Akhisarda cereyan etti. İzmirdeki bölge toplantısına katıldıktan ' sonra ilçeye dönmüş olan CHP İlçe Yönetim Kurulu Sekreteri Yüksel Keskinin evine telefonla bir haber verildi: Manisa milletvekili Şevket Raşit Hatipoğlu gelmişti. Keskin önce habere inanmadı. 8'lerle birlikte hareket eden Hatipoğlu, çok uzun bir zamandanberi o havaliye ayak basmamıştı. Üstelik, gelirse ne ile karşılaşacağı belliydi. Ama, haber doğruydu. Az sonra İlçe Merkezinde İlçe Sekreteri ve partililer, Hatipoğlu ile karşıkarşıya idiler. Sinirli bir hava esiyordu. Keskin, Hatipoğluna,

"— Hangi rüzgâr attı, beyfendi?" diye sordu. '

Hatipoğlu, bu garip soru karşısında -çünkü, o ilin milletvekiliyditepki gösterdi. Bunun üzerine partililer, neyi kastettiklerini anlattılar:

"— Siz, Kurultayda Adana delegelerinin arasında oturdunuz. Bize, hoşgeldin bile demediniz. Sonra da buralara uğramadınız. Şimdi Adana da Ortanın Soluna geçince mi geliyorsunuz?"

Tabii Hatipoğlu, Ç.E.P.'nin bir kararı, kendilerinden olan milletvekili ve senatörlerin seçim bölgelerine gidip kongreler ve mahallî seçimler arefesinde Teşkilâtı karıştırmak kararı gereğince geldiğini söyleyemezdi.

Bu sert girizgâhtan sonra Hatipoğluna, Feyzioğlunun davranışları ve Bütçede yaptığı garip konuşma ile ilgili sorular soruldu. Cevap tek kelime ile ve kesin oldu:

"— Yalan!."

Akhisarlılar önce şaşırdılar. Sonra konuşmayı Akşam, Cumhuriyet ve Milliyette okuduklarını söylediler. Hatipoğlu yine,

"— Yalan! Onlar bilhassa öyle yazıyorlar" dedi.

Bu defa İlçe Sekreteri dayanamadı:

"— Peki, gazetelerinki yalan... TRT, Feyzioğlunun sesini nasıl te--in etti? AP'lilerin alkışlarım nasıl konuşmaya ekledi? Bizim kulaklarımız nasıl duydu?" dedi.

Cevap şu oldu:

Akhisarlılar kızgınlıklarını alamadılar, çaresiz Hatipoğluna,

"— Bir tercih gerekirse, İnönünün mü arkasından gidersin, Feyzioğlunun mu?" diye sordular.

Hatipoğlu buna açık bir cevap vermedi, Feyzioğlu CHP'ye girdiğinde, İnönünün, Partinin güç kazandığını, gerçek bir münevver ve vatanperver kazandığını söylediğini hatırlattı. Buna Akhisarlıların cevabı şu oldu:

"— Çerkez Ethem de gerçek bir vatanperverdi. Tâ ki yunanlılarla işbirliği yapıncaya kadar..."

Hatipoğlu Akhisarda fazla kalamadı.

Bu hava CHP teşkilâtının her tarafına yayılmış durumdaydı.

Kulağa Küpe

Öteki Sekizler

Biliyorsunuz, değil mi, Meksikada bir kadın sekiz çocuk birden doğurdu.

Eee, ne oldu bunlara?

Ne olacak, önce dört tanesi öldü, sonra öteki dördü. Tabiat ucubelerinin mukadder sonu!

Ne yapılacak?

Üstelik, hava böyle gerilirken Feyzioğlu durmuyor, yeni çıkışlar yapıyordu. Feyzioğluna göre, CHP içindeki mücadele, sahte atatürkçü ve aşırı solcularla gerçek CHP'li ve atatürkçüler arasında idi. 8'leri Partiden uzaklaştırmayı tavsiye edenler, aşırı solculardı. Tesadüf, o sıralarda İstanbul teşkilâtı 8'lerin Partiden ihracım isteyen bir karar almıştı. Feyzioğlunun ölçüsüne göre İnönü, Ali Sohtorik, İzmir teşkilâtı ve 8'lerin Partiden uzaklaştırılmasını isteyen herkes -ki bunlara son anda eğlenceli bir şahsiyet, Kasım Gülek de katildi- aşırı solcu idi!

ÇEP bu kadarla da kalmıyor, açıktan AP ile flörte devam ediyordu. Aydın Yalçınla Feyzioğlunun kolkola uzun uzun sohbetleri, Bilgiçin Seçim Kanunu tasarısı üzerinde AP'nin o kanadı ile işbirliği çabaları -Bilgiçin tasarısı Genel Merkez yetkilerini azaltmaktadır da.. artık saklı tutulmağa dikkat sarfedilmeden yürütülüyordu.

İşler bu noktaya gelip dayanınca ve Teşkilâtın baskısı tartınca, "Derhal kesin tedbir!" diyenler çoğaldı. Özellikle Merkez Yönetim Kurulunun genç üyeleri bunu istiyorlardı. Formül olarak, tüzükteki bir imkânı kullanıp, 8'leri derhal Yüksek

Ecevit, **son** gezisinde **halk** arasında,
"Ortanın Solu anlaşıldı, ya 8'ler?"

Disiplin Kuruluna sevk veya olağanüstü kurultayda tüzük değişikliği yapmak gibi iki fikir vardı. Derhal Yüksek Disiplin kuruluna . sevketmek formülü sakıncalı idi. Hukukçuların bu konuda ayrı fikirde olmaları büyük ihtilâflar yaratabilecek, üstelik, böyle bir imkândan yararlananları müşkil duruma düşürebilecekti.

Sancar ve Satır tipi tecrübeli partililer ise hadiselere gaman bırakılarak ve açık verilmeden formül bulunmasını tavsiye ediyorlardı. Hattâ onlar, olağanüstü bir kurultay kararı alınsa dahi, bunda acele edilmemesini, daha önce Grupta mücadele edilerek, Grup Yönetim Kurulunu isyancıların elinden almayı salim yol olarak görüyorlardı. Bunlar, Gruptaki ruh haleti değişikliğinin farkındaydılar ve Grupa güveniyorlardı.

Pazartesi günü Ecevit Kuzey - batı Anadolu gezisinden döndüğünde, durum buydu. Merkez Yönetim Kurulu derhal toplandı ve olağanüstü bir kurultay toplanmasının, formül olarak, Çarşamba günü toplanacak Parti Meclisine tavsiye edilmesine karar verdi. İlk karar, teklifin Genel Merkez tarafından yapılmasıydı. Ecevit, toplantıdan sonra İnönüye gitti.

Son karar

Salı günkü "Genel Merkez - Âkil adamlar" toplantısı Genel Başkanın tavsiyesi üzerine yapıldı. Zira İnönü, kendisi Kurultaya daha bir taraftarken, temas ettiği partinin teprübelilerinin bazı tereddütleri olduğunu hissetmişti. Ecevit "onları ikna edecek bilgilerimiz var" dedi. Genel Sekreter kendisine ve "âkil adamlar "ın sağduyusuna güveniyordu,

Dediği çıktı. Teşkilâtta esen hava ve Teşkilâtı karıştırmak için Feyzioğlu ekibinin kararları ortaya tıktığında meselenin biran önce halline herkes lüzum gördü. Ç.E.P partiyi, mahallî seçimlere gidilirken arkadan, hançerlemek niyetindeydi. Üstelik, Senato da altı yılını doldurmuştu ve devrenin altı aydan fazla olamayacağına dair hüküm vardı, Ameliyat ne kadar erken yapılırsa tedavi o kadar çabuk olacaktı,

Ancak toplantıda, Kurultayın toplanması teklifinin Genel Başkan tarafından yapılması daha uygun görüldü. İnönü, akşam, Parti] Meclisinde okunacak bu teklifini imzaladı. Toplantıda kendisi bulunmayacak, başkanlığı Kemal Satır yapacaktı.

Bu şırada Ç.E.P. mensupları Kurultaya kendilerinin de taraftar olduklarıı söylüyorlar, hattâ Kurultayın, kendilerini dinledikten sonra kendilerine hak vereceğini ileri sürüyorlardı.

Unuttukları, Kurultayın AP'li değil CHP'li üyeler tarafından teşkil edileceğiydi ve Teşkilâtın kendilerine karşı tam bir galeyan halinde olduğuydu,

kurultay için akıllardaki tarih, 14 Nisandır.

Hac Yolcuları

Bu, bir ajans haberidir:

"Sudanın yüz kadar tesir sahibi politikacısı bu yıl Suudi Arabistan Kralı Faysalın davetlisi olarak hacca gideceklerdir. Hacılar arasında, Genel İdare Kurulu Başkanı İsmail el Ezberinin başkanlığında 45 kişilik bir Millî Birlik Partisi heyeti, Umma Partisi Başkanı İmam el Hadi el Mehdinin başkanlığında gene 45 kişilik bir Umma Partisi heyeti ve Yasin Ömer el İmamın başkanlığında İslâm Andlaşması Cephesinin 10 kişilik heyeti bulunacaktır,"

Kral Faysalın böyle nazik bir daveti Sudana inhisar ettirmemesi çok muhtemeldir. Bilinen cömertliğiyle Suudî Arabistan kralı bunu bütün islâm, ülkelerine, bu arada tabii Türkiyeye de teşmil edebilir. Bu düşünceyle şimdiden, Ankarada, bir takım listeler hazırlanmaktadır.

A.P. heyetine Başbakan Demirlin başkanlık etmesi muhakkak görülmektedir. Onun yanına hiç şüphesiz Fethi Tevetoğlu, Faruk Sükan, "dış seyahat olsun da neresi olursa olsun" ekolünün mümtaz temsilcisi İhsan Sabri Çağlayangil, aynı ekolden Ertuğrul Akça, Hüsnü Dikeçligil katılacaklardır .Kral Faysalın bir cemile olarak Elmalı, Serdengeçti, Kısakürek ve Osman Turandan mürekkep özel heyeti Bilgiçin başkanlığında davet etmesi beklenmektedir. C.H.P.'yi "beleş Kasım" adıyla daha çok tanınan Kasım Gülek yetkiyle temsil edecektir. Bir başka kalabalık heyeti de Turhan Feyzioğlunun başkanlığı, Emin Paksütün ikinci başkanlığı ve şimdiden bir kuran kursuna yazıldığı bildirilen Coşkun Kırpanın sözcülüğündeki Ç.E.P. teşkil edecektir.

Bu yolculuktan faydalanarak memleketin bu büyük kafalarının kendi aralarında Türkiyenin bir takım meselelerim karara bağlayacakları Başkentin siyasi çevrelerinde muhakkak sayılmaktadır.

Üniversite

Karamanın koyunu

Son zamanlarda, T.B.M.M. kulislerinde sık sık rastlanan bir tip, bazı kimselerin dikkatini çekiyordu. Kısa boylu, uzun boyunlu, zayıf, alâmeriken traşlı, sağa-sola sallanarak yürüyen bu iri gözlüklü adam, değişik zamanlarda, değişik kişilerle "halvet" halinde görülüyor, bu arada, bazı AP'li siyasîlerle özel bir yakınlığının bulunduğu gözden kaçmıyordu.

Merak edenler, kendisinin kimliğini ve Meclis kulislerindeki bol meşrubatlı halvetlerinin sebebini öğrenmekte gecikmediler. Bu şahıs, Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Dekanı, İhsan Doğramacı profesörlerinden Prof. Şaban Karataştı. Son zamanlarda onun bir "rektörlük sevdasına tutulduğunu bilenler, Meclis kulislerindeki esrarengiz görüşmelerin sebebini de anlamakta zorluk çekmediler. Adara, haklı olarak, "suyu başından tutmak" için çalışıyordu Çünkü, henüz tam özerkliğine kavuşmamış olan Atatürk Üniversitesi için Tektör tâyin yetkisi halen Milli Eğitim Bakanlığının elindeydi ve bu tâyin, Bakanlar Kurulundan

geçtikten sonra kesinlik kazanıyor du. O halde, rektörlük koltuğuna giden yolun önemli bir kısmı Parlâmentodan geçecekti. Bu yüzden, Prof. Şaban Karataşın kulis halvetleri normal ve gerekliydi.

Fakat, meseleyi biraz daha karıştıranlar gördüler ki, işin normal olmayan yönleri de vardır. Bir kere, Şaban Karataşın rektörlüğü, Atatürk Üniversitesindeki öğretim üyesi ve yardımcılarının çoğunluğu tarafından istenmemektedir. İkincisi, gerek Erzurumdaki ve gerekse Ankaradaki bir takım müfrit AP'liler, Karataşın rektör olabilmesi için özel bir çaba sarfetmektedirler. Sonra, bir başka söylentiye göre de, Türkiyedeki bazı amerikalı çevreler ve kişiler, bu konuyla aşırı şekilde ilgilenmekte ve Şaban Karâtaş için şefaatte bulunmaya hazırlanmaktadırlar. Hattâ, bir iddiaya göre, "Üniversitedeki Nebraska -C.I.A.' nın marifetlerini bilenler için bu isim yabancı değildir- Grupu Başkanı Prof. Hanway, ikibuçuk ay kadar önce Prof. Osman Okyardan boşalan -Okyarın rektörlükten niçin uzaklaştırıldığı da ayrı ve zevkli bir araştırma konusudur ya..- rektörlüğe Şaban Karataşın atanması için çaba sarfedilmesini Ankaradaki AİD teşkilâtından istemiştir.

Ayrıca Karataşın, özellikle son zamanlarda, Erzurumdaki amerikanlarla yakın ilişkisi de dikkati çekmiştir. Bir söylentiye göre, Varto depremi sırasında Erzuruma giden Amerikan Büyük Elçisi Mr. Hart, Üniversitenin çiftliğinde, bir otomobil içinde, Şaban Karataşla özel bir görüşme yapmış, sonra da onu yannıa -alarak deprem bölgesine gitmiştir. Bu arada, 1965 genel seçimleri sırasında . Karataşın, An karadan Erzuruma gelen bazı amerikalılarla olan temastan da burada çeşitli söylentilere yol açmıştır. Meselâ, genel seçimler arefesinde cereyan eden bir olay, Erzurum aydın çevrelerinde halen anlatılmakta ve çeşitli şekilde yorumlanmaktadır. 21 Haziran 1965 tarihinde cereyan eden olay şudur: Amerikan Büyük Elçilik mensuplarından ikinci kâtip Eleaine D. Smith ile Washington'dan gelmiş olan Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu Etüdler Şubesi Başkanı Mr. Phoeb E. Marr, Üniversitedeki amerikalı profesörlerden birisi tarafından Şaban Karataşın odasına alınmış ve burada, Karataşm da katıldığı, ikibuçuk saatlik bir toplantı yapılmıştır.

Osman Okyar
Yıldırımları çekt

Öğrenim sebebiyle -hemşehrisi Faruk Sükan gibi- bir süre Amerikada kalmış olan Prof. Şaban Karataşın Türkiyede görevli amerikalılarla bu yakın ilişkisi hakkında çeşitli şeyler söylenirken, Erzurumdaki aşırı sağcı çevrelerin onunla olan yakın ilişkileri de Erzurumun uyanık çevrelerini tedirgin etmeğe başlamıştır.

Önce kılıf hazırlandı

Çeşitli davranışlarıyla AP'ye yakınlığı bilmen, Faruk Sükanın has hemşehrisi Şaban Karataşın amerikan çevreleriyle olan ilişkileri dikkati çekecek dereceyi bulunca, Üniversite öğretim üyelerinden bazıları kendisine açıktan cephe almak lüzumunu duymuş ve rektörlüğüne engel olabilmek için direnmeye başlamışlardır.

Karataşa karşı Üniversite için-

deki bu güvensizlik yeni de değildir. Gerçi rektörlük meselesi söz konusu olunca bu, açıkça ortaya konulmuştur ama,, daha önce cereyan eden bir başka olay, Üniversite öğretim üyelerinin Karataşa daha o günlerden cephe almalarına sebep olmuştur. Olay, 1965 yılı sonlarında hazırlanmış olan bir kanun teklifi sebebiyle patlak vermiştir. Şaban Karataş, o zamanki Rektör Osman Okyan da ikna ederek, kendi kafa yapısındaki dört kişi ile birlikte yeni bir kanun teklifi hazırlamıştır. Üniversite kurullarından geçmeden ve amerikalı profesörlere danışılarak hazırlandığı söylenen bu tasarı, Millî Eğitim Bakanlığına Üniversite tarafından hazırlanılmış gibi takdim edilmiş, ancak Üniversitedeki 67 öğretim üyesi ve yardımcısının, Bakanlığa başvurmaları üzerine bunun "çok özel" bir kanun teklifi olduğu anlaşılmıştır. Profesör, doçent, asistan ve öteki öğretim görevlilerinden müteşekkil' -57 imzalı bu bildiriden sonradır ki Bakanlık da teklifi incelemiş ve ileri sürülen "Anayasaya aykırılık" iddialarını haklı görmüştür. Halen Millî Eğitim Bakanlığında bulunan 10 sayfa ve 47 maddelik bu kanun teklifi gerçekten çok ilginçtir. Bir kere tasarıda, 1967 Haziranında tam özerkliğe kavuşması daha önce kabul edilen ve Üniversitenin kuruluşuyla ilgili 6990 sayılı kanunun kapsamına alınan kararın ertelenmesi ve tecrübe devresinin devamı istenmektedir. Ayrıca, Üniversitenin bir "mütevelli 'heyet" tarafından yönetimi öngörülmekte ve bu heyete rektör tâyininden başlayan geniş yetkiler, verilmektedir. Mütevelli heyet üyelerini seçecek komitede

Erzurum Üniversitesi
Cadı kazanı

Doğu Anadoludan dört belediye, başkanının da bulunması hükmü, Üniversiteye politik bir takım faaliyetlerin girmesini sağlıyacaktır. Ayrıca, mütevelli heyete girecek "kişilerde aranan nitelikler de kesin olarak belirtilmemiş, ancak, "başarılı hizmetleri görülen türk vatandaşı" şartı konulmuştur. -"Başarılı hizmet" sözüyle, herhalde, AP'ye hizmet kastedilmektedir. Anayasa, üniversite öğretim üyelerine, rektörleri kendi aralarından seçme hakkını tanıdığı halde, bu kanun teklifinde rektörün dışardan, "iyi karakter sahibi" kimseler arasından da seçilebileceği kabul edilmektedir.

Tasarı, akademik kurul ve organlara da herhangi bir yetki tanımamaktadır. Bu organlar sadece birer istişarî organ olarak kabul edilmektedir.

Dikenli koltuk

Özet olarak, Atatürk Üniversitesindeki birçok öğretim üye ve görevlisinin bu konudaki görüşleri kendileri tarafından şöyle tesbit edilmiştir: "Bazı devletlerin Orta Doğudaki çıkarları icabı, bunların politik faaliyetlerine müsait olabilecek ve sadece Atatürk Üniversitesinde uygulanacak özel bir kanun tasarısının memleket için faydalı olacağına kani değiliz. Bizleri bu düşünceye sevkeden sebep, amerikalıların böyle bir tasarının hazırlanması için gösterdikleri âzami gayret ve muhtelif cephelerden yaptıkları baskıdır. Kendileri ile yapılan sekiz yıllık işbirliği tecrübemiz, amerikalıların. Üniversitenin gelişmesinde faydalı olmadıkları noktasındadır."

İşte bu ve buna benzer sebeplerledir ki, Erzurum Atatürk Üniversitesinde Şaban Karataşa karşı beliren güvensizlik ve tepki, çeşitli olaylarla gelişerek devam etmektedir. Buna rağmen, Prof. Karataşın rektördük sevdasından vazgeçmeyişi, herhalde sadece, memlekete olan aşırı hizmet aşkından ileri gelse gerektir!

Bir keresinde, halen Üniversitede Rektör Vekili bulunan Prof. Ali Ertuğruldan izin alma lüzumunu dahi duymaksızın, sırf bu işlerin peşini kovalamak için Ankaraya gelen Karataşın bir an için rektör olabileceği düşünülse bile, "amerikalıların özel adamı", "nurcu ve aşırı sağcıların Doğudaki akıl hocası" söylentileri devam ettiği sürece, Şaban Karataşın, oturacağı koltukta uzun zaman kalabileceği sanılmamaktadır, Hattâ, Faruk Sükanın has hemşehrisi, AP'nin Erzurum Üniversitesindeki mutemed adamı olmasına rağmen...

XXIII

Menderesi 15 Eylül 1961 günü görüyorum ve kaderin cilveleri içimde tuhaf hisler uyandırıyor — M.B.K. tarihi kararı vermek için toplandığında oyların nasıl dağılmış bulunduğu sanılıyordu? — Gürseli şaşırtan kollar — 16 Eylül günü İsmet Paşanın evine gelenler ve İsmet Paşanın teşebbüsleri hakkında — İdamların infazının gerekçelerini Genel Kurmay Başkam Sunay İsmet Paşaya söylüyor — Menderesi 16 Eylûl günü hiç kimse niçin kurtaramazdı?,

Adnan Menderesi ben son defa, 1961 yılının o unutulmaz 15 Eylül günü, Yassıadadaki odasında gördüm. Saat 13.30'a yaklaşıyordu. İki metre üzerine ikibuçuk metrelik odanın penceresinden alabildiğine mavi bir deniz görünüyor ve deniz çok ilerde, aynı rengin daha açık tonundaki bir gökle birleşiyordu. İki kurşunî harp gemisi inanılmaz kalınlıkta duman çıkararak ortalarda dolaşıyordu. Daha beride bir hücum botu, dümdüz sular üzerinde, sakin yatıyordu.

Odada göze ilk çarpan, beyaz bir madenî yataktı. Hastahanelerde veya yatılı okullarda bulunan cinsten bir karyola.. Karyola, odanın hemen yarısını, fütursuz kaplıyordu. Sol duvarın dibinde bir kanape vardı. Kanapeye, gelişi güzel gazeteler serpiştirilmişti. Daha ilerde, duvarla pencerenin meydana getirdiği köşede bir masa duruyordu. Odanın eşyasını bir dolapla bir koltuk tamamlıyordu.

Karyolanın yanına konmuş olan bir oksijen âleti ve onun kenarında duran beyaz bluzla iki kişi odaya bir hastahane havası veriyordu. Yatakta Adnan Menderes; Türkiyenin bu, harikulade kadere sahip "sabık başbakan"ı yatıyordu.

Menderesin başı sağu kaymıştı. Daha ziyade siyah renkteki saçları dağılmış, traşı uzamıştı. Kendinden tamamile geçmişti. Gözleri pek hafif aralıktı ve terden ıslak yüzü kirli irin sarısıydı. Üzerinde mavi çizgili pijaması bulunuyordu. Ceketinin Önü açılmıştı. Koluna bir pazubent sarılıydı ve karyolasının yanındaki âletten oksijen veriliyordu. Burnunda, bunun çatallı ucu vardı. İlk bakışta, koma halindeki bir adamı hatırlatıyordu. Zayıflamıştı ve çizgileri çekilmişti. Çökmüş, bitmiş, sönmüş bir insan olduğu derhal hissediliyordu. Bir kaç saat evvel Celâl Bayarın, hakkındaki idam cezasını dinlerkenki metin, hatta vakur halini görmüştüm. D.P. İktidarının iki başı arasında bir kıyaslama yapmaktan kendimi alamadım. Hayır, Bayar başka topraktı,

Menderes o günün sabahında, şafak henüz sökmeden, biriktirmiş olduğu uyku haplarını toptan yutarak intihara teşebbüs etmişti. Bütün gece dar odasında, hemen hiç durmadan, bir duvardan ötekine yürümüş, mütemadiyen sigara içmişti. Saat dörtte, odada nöbetçi bulunan subay, bir kısa müddet sonra âkibetini öğrenmek üzere Yüksek Adalet Divanının karşısına çıkacak olan eski Başbakanın bir garip uykuya ansızın ve hiç beklenilmedik sırada daldığını farketmişti. Subay, anormal bir hadisenin cereyan ettiğini anlayarak derhal komutanlığa koşmuştu.

İlk yetişenler, garnizon hastahanesinin doktorları olmuştu. Onlar derhal, Menderesinmidesini yıkamışlardı. Sonra, İstanbuldan mütehassıslar, bu arada meşhur Sedat Tavat celbedilmişti.

Menderes kurtarılmıştı.

Beni ve diğer gazetecileri odaya götüren Ada Komutanı Tarık Güryay şöyle dedi:

"— Doktorlar henüz tam' teşhis koyamadılar. Bu, ya fazla miktarda uyku hapı almaktan, ya da, geçirilen bir korku şokundan olurmuş. Tahlilin neticesi alındığında vaziyet anlaşılacak. Kendisi içerde. Yatıyor. Baygın halde. Gözlerinizle göreceksiniz ya.. Gösteriyoruz ki, adına kuyruk dediğimiz o aşağılık insanlar gene beyaz ata bindirip adamı ucurmasınlar, veya kendisini Öldürdüğümüz, yok ettiğimiz yolunda haberler yaymasınlar."

Bir zamanların kudretti adamına, Adnan Menderese tekrar baktım. Ne kadar hazin, fakat ne de ibret verici bir manzaraydı, bu. Şu soluk, kansız dudakların ucunda bir zamanlar Türkiye gibi bir memleketin, türk milleti gibi bir milletin kaderinin asılı kalmış olduğuna inanmak Öylesine güçtü ki.. Kaptan, gemisi batarken, tayfalarının başında bulunmak «cesaretini dahi gösterememişti, buna mukabil, teşebbüsünü de kuvveden fiile çıkaramayarak bu acıklı ve perişan tabloyu yaratmıştı,

Menderes ailesi İhtilâl günlerinin ve sonrasının acı günlerinde en ziyade vekarla hareket eden aile oldu. Yüksel Menderes 1961 seçimlerine gidilirken Y.T.P.'ye girdi, fakat aday olmadı ve bir süre sonra da politikadan çekildi. Bunda, babası tarafından yapıldığı söylenen "oğlum politikaya girmesin" vasiyetinin rol oynadığı yazılmıştır. Yüksel Menderes şimdi bir A.P. milletvekili olduğuna göre ya, bir vasiyet yoktur, ya, Yüksel Menderes şartların değişmiş olduğu inancındadır. Yukarda, Berrin Menderesin yanındaki küçük oğludur.

Dışarı çıktım. Bol güneşli ve rüzgârın hemen tek yaprağı kıpırdatmadığı nefis bir sonbahar havası Marmaranın bu kuru adasına bile güzellik getirmişti.

Bu sırada bir başka dram Ankarada oynanmaktaydı. İdam cezalarının infaz edilip edilmemesini hukuken hükme bağlayacak olan M.B.K. üyeleri kafalarında bir kararı vermiş bulunmalarına 'rağmen derin ve hiç şaşırtıcı olmayan bir heyecanın içindeydiler. Komiteciler çok gözün kendi üzerlerine dikilmiş bulunduğunu biliyorlardı. Millet onlara bakıyordu. Yabancı âlem onlara bakıyordu. Dışişleri Bakanı Selim Sarper o günler iki büyük ve dost memleketin başkanından ve hükümdarından gelen mesajları M.B.K. Başkanı Cemal Gürsele iletmişti. Bunlar Komite üyelerine duyurulmuştu. Amerika Cumhurbaşkanı Kennedy ve İngiltere Kraliçesi Elizabeth Yassıada sanıkları için şefaat ediyorlardı. O günler, bir NATO manevrası dolayısıyla Türkiyede çok miktarda amerikan askeri vardı. Kennedy böyle bir sırada "radikal tedbirler"e gitmenin bazı nahoş söylentilere yol açabilmesinden endişe ediyordu. Diyordu ki: "Acaba bu radikal hareketleri biraz tehir etmek kabil değil midir? O suretle daha iyi düşünme fırsatı da ele geçirilmiş olur." Kraliçe ise, suçlu görüleceklerin hayatlarının bağışlanmasını niyaz ediyordu.

Bir de, İsmet Paşanın mektubu vardı.

İsmet Paşa bu mektubunu 13 Eylülde, yani hükümlerin tefhiminden iki gün önce yazdı. Hitap ettiği kimse "Orgeneral Cemal Gürsel - Sayın Silâhlı Kuvvetler Başkumandanı ve Millî Birlik Komitesi Başkanı", idi.. İsmet Paşa bu mektubunda idamların infazının tamamile karşısında olduğunu en açık dille bildiriyor, "siyasî suçlardan dolayı ölüm cezası bugün dünyada kalmamış gibidir" diyordu. İsmet Paşanın hiç bir tereddüde mahal bırakmayacak tarzda söylediği şuydu:

"Memleketimizin bugünkü halinde ne kadar az sayıda olursa olsun, ölüm kararlarının tasdik ve infazı yüksek millî menfaatlere her suretle aykırıdır. Kansız bir ihtilâl yapıldı. Böyle bir ihtilâlden birbuçuk sene sonra geçmiş bir iktidar erkânının siyasî suçlardan dolayı idam edilmeleri, siyasî idamların bünyesinde zaten mevcut olan hak tereddüdünü azamî ölçüde arttırmış olacaktır. Suçluların en ziyade kahrım çekmiş vatandaşlar bile bu infazı aşırı bulacak ve müteessir olacaklardır."

İsmet Paşa bu görüşünü işin başından itibaren, ilk Adalet Bakanı Abdullah Gözübüyükten Cemal Gürsele, ve temas ettiği Komite üyelerine ifade etmişti. Mektubunda bunu da belirtiyordu:

"İnfaz meselelerinde düşündüklerimi şimdiye kadar muhtelif vesilelerle size ve temas edebildiğim M.B.K. üyelerine tam bir açıklık ve kesinlikle, söylemekte kusur etmedim."

Mektup şöyle bitiyordu:

"Şimdi resmî vazife olarak 'son kararı vereceğiniz anda M.B.K.'ne bu konudaki düşüncelerimin resmen bildirilmesini sizden niyaz ederim."

Fakat bu mektup Komite üyelerine 13 Eylülde de, 14 Eylülde de gösterilmedi ve ihtilâlciler 15 Eylül sabahı Mecliste, kendi aralarında, gayrıresmî olarak toplandıklarında bundan hâlâ haberdar değillerdi. O toplantı daha ziyade hasbıhal şeklinde oldu, çeşitli konular görüşüldü. Tabii akıllardaki, hep Yassıadaydı. Bu sırada Yassıadada **monoton** sesli **spiker** sa-

nıklara biçilen cezaları, okumaktaydı.

Komitenin resmî toplantısı öğleden sonra başladı. Toplantıya Gürsel katılmadı. O, Çankayadaydı. Tasdik muamelesi şöyle cereyan edecekti; Yüksek Adalet Divanının verdiği idem hükümlerine ait dosyalar uçakla ve özel kuriyeyle Başkente getirilecek, Komiteye sunulacaktı. Komite bunlar üzerinde kararını bildirecekti.

Öğleden sonraki toplantı devam ederken bu dosyalar, saat 17'e kadar gelmedi. Fakat o toplantıda ilgi çekici bir hadise cereyan etti.

Komiteciler arasında üç temayül vardı. Bir kısım üyeler Divan tarafından verilmiş bütün idam kararlarının müebbet hapse tahvilini istiyordu. Bir grup, ki onu teşkil edenlerin sayısı azdı, bunların hepsinin tasdiki ve infazı taraftarıydı. Bir üçüncü fikir ise bazı idam hükümlerinin tasdiki, bazılarının ise müebbet hapse tahviliydi. M.B.K. 15 Eylül günü öğleden sonra toplandığında ihtilâlciler Yassıadada kaç idam kararı verildiğini, bunların hangilerinin ittifakla, hangilerinin çoğunlukla alındığını biliyorlardı, iyi bilmedikleri, aralarında kimin, kesinlikle hangi temayülde olduğuydu. Sezilen, Gürsele yakın veya sosyalist temayülde bulunan Komitecilerin hiç idam yapılmamasını istedikleri, buna mukabil Orduyla ilişki kurmuş olan ve kendilerine karsı tarafca "juntapılar" adı takımış bulunan grupun idamların lehinde vaziyet aldığıydı. Bunların en aşırıları bütün idamların infazı gerektiğine inanıyorlardı. Fakat başlıca ağırlık ilk iki grup arasında taksim edilmişti. Bu grupların ikisi de, 13 kişilik bir çoğunluğun kendilerinde olduğunu sanıyorlardı,

O toplantıda idamların infazına aleyhtar olanlar bir çıkış yaptılar ve İsmet Paşanın mektubunun Komitede okunmasını istediler. Bir mektubun mevcudiyeti duyulmuştu, ancak muhtevası açıklanmamıştı. Tabii Komitecilerden hiç birinin, mektupta İsmet Paşanın nasıl bir variyet takındığı konusunda şüphesi yoktu. Zaten bundan dolayıdır ki infaz aleyhtarları o çıkışı yapıyorlardı, Buna mukabil ötekiler itiraz ettiler, Komiteyi tesir altında bırakmaya hiç kimsenin hakkı yoktu. İsmet Paşanın görüşü Komiteyi bağlayacak mıydı? Yoo!. O halde, mektup neden okunsundu? Buna "O halde neden okunmasın?" mukabelesi yapıldı ve tartışmalar hem uzadı, hem heyecan kazandı.

Mektup, toplantıya katılan Fahri Özdilekteydi. Gürsel bunu o sabah kendisine vermişti. Gürsel de mektubun okunması taraftarıydı. Fahri Özdilek de.. Fakat Gürselin, bu mektubu alır almaz. Komiteyi toplayıp onu üyelere okumamış olması şaşırtıcıdır. Her halde Gürselin aklından gene bir takım plânlar geçmekteydi.

Komite, mektubun okunup okunmaması konusunda bir "ılımlı karar" aldı. Mektup ortaya çıkarılırdı,- bunu isteyen okur, istemeyen okumazdı.

Nitekim öyle yapıldı ve toplantıya bir saat ara verildi, Saat 18'de Komite Gürselin başkanlığında toplanacaktı. O zamana kadar dosyalar Başkente ulaşacaktı.

Hükümler oylandığı zaman azınlıkta kalan ve buna pek şaşan idam aleyhtarlarının inancı, o zamana kadar kendilerinden olan bir takım üyelerin bu bir saat içinde kamp değiştirmiş bulunduğudur, Buna mukabil çoğunluğu teşkil eden taraf, bu çoğunluğa hep sahip olduklarını söylemektedirler. Muhtemelen bazı Komiteciler her iki yandan görünmüş, tavşana kaç derken tazıya da tut demişlerdir.

Saat 17 ile 18 arasında idamlardan yana olan bir Komite üyesi, Sezai Okanla idamların aleyhindeki bir Komite üyesi, Osman Köksal Çankayaya çıktılar, orada bir çay içtiler. Özdilek, Ulay ve Sarper de bu arada Köşke gittiler. Onlar da infaz istemeyenlerdendi. Çoğunluğun kendi taraflarında olduğu inancı içinde Gürsele bir tavsiyede bulunuldu: Komitede "bir müzakere açmaya lüzum yoktu, doğrudan doğruya oylamaya geçmek daha iyiydi. Gürsel bunu kabul etti. Köşkten önce ziyaretçiler çıktı, sonra da, arkasında iki refakat otomobili bulunan Gürselin Cadillac'ı Yenişehire indi.

Bu hadiselerin cereyanından kısa bir süre önce Ankaraya 18 kilometre mesafedeki Mürted hava alanına dört jet uçağından müteşekkil bir file iniyordu.Jetlerin birinde bir deniz albayıyla bir hava binbaşısı vardı. Deniz albayının - Bülent Tarkan - kolunun altında deri bir çanta bulunuyordu. Albay çantaya sımsıkı sarılmıştı. Emanetin pek kıymetli olduğu, gösterilen dikkatten anlaşılıyordu.

Jetlerin pist sonunda durmalarından bir kaç dakika sonra bir helikopter, koltuğundaki çantayla deniz albayını ve havacı binbaşıyı alarak Mürtedden havalandı. Başkentin üzerinde bir tur yaptı. Evvela Bakanlıklar tarafına doğru yöneldi. İçişleri Bakanlığının geniş avlusuna inecek sanıldı, Sonra birden istikamet değiştirdi ve Yedek Subay Okuluna doğru uçtu. Okulun üzerinden süratle geçerek hemen yanındaki askerî Gülhane hastahanesinin arkasına rastlayan talim alanına süzüldü, Talim alanında gri bir Chevrolet otomobil ve Uç tane pikap harekete hazır bekliyordu, Helikopterin tekerlekleri yere değdiği anda kapısı açıldı. Elindeki çantayla Albay Bülent Tarkan yere at-

Polatkan ailesi de 27 Mayısta devrilen idare sorumlularının aileleri içinde en fazla kederli olanıdır. Bayan Polatkan ıstırabını hiç bir zaman unutmamış, fakat bunu asla taşkın şekilde göstermemiş, gözyaşını daha ziyade içine akıtmıştır. İsmet Paşa bir teşebbüste bulunmak için Gürsele gittiğinde, Zorlu ve Polatkan idam edilmişlerdi.

ladı. Onu havacı binbaşı takip etti. Koşarak gri Chevrolet'ye bindiler. Otomobil ve üç pikap aniden hareket ettiler. Bütün bunlar otuz-kırk saniyenin içine sığdırılmıştı.

Dört araba en azından 120 kilometre süratle Büyük Millet Meclisine doğru yola çıktı, Öylesine süratle gidiyorlardı ki helikopterin indiğinden bir iki saniye sonra talim alanına yetişmiş olan bir foto muhabiri, altındaki Harley motosikletiyle otomobilleri yakalamak imkânını bulamadı.

Dört otomobil aynı süratle Meclisin geniş avlusuna girdiler. Büyük merdivenlerin önünde sert bir fren yaparak durdular, Durmalarıyla içindekilerin yere atlamaları bir oldu. Gri Chevrolet'den deniz albayıyla havacı binbaşıdan başka bir de karacı yüzbaşı indiler. Diğer üç pikaptan ise saniye içinde yirmibeş kadar hava subayı boşalıverdi. Sağ elleri kalçalarının üzerindeydi. Etrafı dikkatle tarassut ediyorlardı. Deniz albayı ve hava binbaşısı merdivenleri iri adımlarla çıkarlarken havacı subaylar etrafa yayıldılar ve temkinli adımlarla Meclisin D bloku kapısına doğru adeta süzüldüler. Haklarında idam hükmü verilen onbeş suçluya ait dosyaları M.B.K.'nin tasdikine sunulmak üzere Başkente getiren iki kuriye Meclisin büyük kapısında ' kaybolurken yirmibeş havacı subay da ağır ağır D blokunun döner kapısından içeri, girdiler.

O akşam Meclis, silâhlı yüzlerce subayla doluydu.

M.B.K.'nin tarihî toplantısını Cemal Gürsel açtı. Sivil giyinmişti. Üzerinde ince çizgili, mavi bir elbise vardı. Hükümlerin oya vazediliş şeklini söyledi. Önce, Celâl Bayar hariç, haklarında idam hükmü Yüksek Adalet' Divanı tarafından ittifakla alınmış üç suçlunun durumlarını oylayacaktı. Oylama, M.B.K.'nin mutad oylama usulüyle, el kaldırmak suretiyle yapılacaktı. Üç suçlu Menderes, Zorlu ve Polatkandı., Komitenin bütün üyeleri -Madanoğlu istifa ettiğinden 22 kişi kalmışlardı- toplantıda hazırdılar.

Salonda derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Gürsel önce, bu idam hükümlerinin infazından yana olanların ellerini kaldırmalarını istedi. Kalkan eller çoğunluğu teşkil ediyordu. Sadece sekiz kişinin eli kalkmamıştı: Özdilek, Ulay, Koksal, Küçük, Karaman, Gürsoytrak, Özgür ve Gürselin kendisi.

İdamların infazı aleyhinde olanlar birbirlerine, Gürsel onlara baktı. Bu, kendileri için tam bir sürprizdi. Komite en önemli kararını vermişti. Bundan sonraki oylamalar ilgi çekici olmadı. Çoğunlukla alınmış idam hükümlerinin de infazı pek az taraftar buldu. Büyük kütle bunların müebbet hapse tahvilini istiyordu. Celâl Bayarın idam cezasının da, yaşı dolayısıyla infaz edilmemesi kolaylıkla karara bağlandı. Komite, bir zabıt tutulup tutulmaması, tebliğin kim tarafından yapılması, bunun nasıl ilân edilmesi gerektiği gibi ikinci sınıf meseleleri görüştü. Saat 21'de toplantı bitti. Gazeteciler kapıdaydı. Gürsel:

"— Kararı İstanbul Basın Bürosu bildirecektir" dedi.

Yassıadadan gelen kuriyeler Yassıadaya o gece, dosyalarıyla döndükten sonradır ki

M.B.K. İrtibat Bürosu, kararları açıklayan tebliği basına verdi.

Saat 00.30 idi.

Ankara ertesi sabah, gene heyecanlı uyandı. Gazeteler kapışılıyordu. Bütün manşetler idam hükümleri hakkındaki M.B.K. kararına ayrılmıştı. İki infazın yapılmış bulunduğundan henüz hiç kimsenin haberi yoktu. Gazeteler Menderesin intihar teşebbüsünü yazıyorlar ve hasta yatağında çekilmiş fotoğrafını yayınlıyorlardı. Onun o hali hiç bir infazın henüz yapılmamış olduğu kanaatini doğuruyordu.

Polatkanın talihsiz ailesi bu inançladır ki o sabah, son ümitsiz teşebbüslerini yaptılar. Eski Maliye Bakanının kardeşleri, eniştesi önce Başbakanlığa gittiler, fakat orada kimseyle görüşemediler. İsmet Paşa, Ayten Sokakta kapı komşularıydı. Oturdukları evle İsmet Paşanın evi arasında sadece bizim oturduğumuz ev vardı. Oraya koştular. Gözyaşları içindeydiler. İsmet Paşanın elini öptüler, ondan şefaat rica ettiler. İsmet Paşa da ve bilhassa kayınvaldem son derece derin bir üzüntünün içindeydiler. İsmet Paşa derhal, elinden geleni yapacağını söyledi. "Ne olur. geç kalmayın Paşam" diyorlardı. Onlar gittiler.

Bu sırada evin telefonu çaldı. Kayınvaldem cevap verdi. Karşısında Berrin Menderes vardı. O da, kocasının kurtarılması için İsmet Paşanın şefaatini istiyordu. Kayınvaldem titrek bir sesle ve Bayarç Menderes kadar üzgün, kendisini teselliye çalıştı. İsmet Paşanın hemen harekete geçeceğini bildirdi, "İnşallah bir hayırlı netice alırız" dedi. Bir saat kadar sonra Berrin Menderes, kendisi, Ayten Sokaktaki eve gelecekti.

Kayınvaldem mütemadiyen:

"— Paşacığım, ne olur gidin, onlara bunun yapılmaması gerektiğini söyleyin. Sizin sözünüzü kırmazlar.." diyordu.

İsmet Paşa Gürsele telefon etti, kendisini derhal ziyaret edeceğini bildirdi. Saat dokuzbuçuk olmamıştı. İsmet Paşa acele Başbakanlığa gitti.

Gürselle görüşmesi uzun sürmedi. Aldığı bir haber acıydı: Zorlu ve Polatkan hakkındaki hükümler sabaha karşı İmralıda infaz edilmişti. Fakat Adnan Menderes henüz komadan çıkmamıştı, onun için o Yassıadadaydı. İsmet Paşa:

"— Onu kurtarmak lâzım" dedi.

Gürsel bunun nasıl yapılacağını, yapılabileceğini bilmiyordu. Kendisinin bu konuda bir **veto** hakkı yoktu. Yetkili kurul M.B.K, idi ve M.B.K. kararını vermişti. İsmet Paşa şiddetle ısrar etti.

"— Menderesi kurtarmak lâzımdır. Onun hakındaki hükmü tekrar Komiteye götürünüz.."

Gürsel mütereddittı ve kudreti hakkında eskisi kadar iyimser değildi. Saat 11'de parti liderlerini, Bölükbaşı hariç, Başbakanlıkta toplantıya çağırmıştı.

"— Teşrif edeceksiniz. Yeniden görüşürüz" dedi.

İsmet Paşa, Menderes hakkındaki hükmün de bu arada infaz edilmeyeceğine dair teminat istiyordu. Gürsel bunu, vermekte fütur göstermedi. Halbuki ipleri artık kendisi çekmiyordu. İsmet Paşa Ayten Sokağa döndü. Berrin Menderesin ziyareti bu sırada oldu.

Bayan Menderes gözleri yaşlı, fakat vakurdu.

"— Paşa Hazretleri, onu ancak siz kurtarabilirsiniz.," diyor ve ağlıyordu. Gözleri yaşlı olan başka biri, kayınvaldemdi.

"— Paşam, Hanımefendinin hakkı var.." diye Bayan Menderesi destekliyordu. İsmet Paşa iki yaslı kadına Gürselle o sabahki temasını kısaca söyledi, Menderesin hayatta olduğunu, 11'de yeniden toplanılacağım bildirdi.

"— Merak buyurmayınız, ne mümkünse onu yapacağım. Temin etmemiz gereken ilk husus bir acele tertibin önlenmesidir" diyordu.

Kayınvaldem de gene, Bayan Menderese mümkün olan teselliyi vermeye çalıştı. Berrin Menderes, hiç olmazsa eşinin sağ olduğunu öğrenmiş olmaktan biraz müteselli, belki biraz ümitli, evine dönmek üzere Ayten Sokaktan ayrıldı.

Saat 11'de İsmet Paşa yeniden Başbakanlığa giriyordu. Liderler toplantısına katılanlar, İsmet Paşadan başka, Gümüşpala, Alican ve Adakandı. Enver Adakan, Memleketçi Serbest Partiyi temsil ediyordu.

Gürsel durumu anlattı. Zorlu ve Polatkan hakkındaki idam kararları infaz edilmişti. Menderesin rahatsızlığı devam ediyordu. Şu sırada sağdı ve tedavisine çalışılmaktaydı. Memlekette her şey sakindi, hiç bir olay olmamıştı.

Sesini yükselten İsmet Paşa oldu. Zaten herkes, eğer bir şey yapılabilecek olursa ancak İsmet Paşanın kudretinin bunu yaptırtabileceğini müdrikti. İsmet Paşa sabahleyin ileri sürdüğü teklifi daha sert bir şekilde tekrarladı.

M.B.K.'nin "Paşalar"ı idam hükümlerinin infazının aleyhinde oy kullandılar. Gürselin niyeti daha baştan, Bayar ile Menderesi yurt dışına göndermekti. Fakat hadiseler sonradan başka türlü gelişti ve bu arada Gürselde de dalgalan malar oldu. İnfazların aleyhinde Gürsel, Özdilek ve Ulayla birlikte aleyhte oy kullanmış olanlardan bir başkası da Osman Köksaldır.

"— Adam hasta. Yatakta. Hasta hasta, yataktan kaldırıp mı asacaksınız? Ele güne kargı ne diyeceğiz? Komitenin karar verdiğini söylüyorsunuz. Bu, yeni bir durumdur, Komiteyi tekrar toplarsınız, yeniden görüşürsünüz. İnfazın tehiri yolunda bir karar alırsınız. Sonra, vaziyete bakan.."

Öteki liderlerin hepsi de İsmet Paşanın sözleri istikametinde konuştular. Menderesin kurtarılması umumî bir istekti. Gürsel, mutad -veçhile kararsızdı. Söyledikleri pek hiçbirini tutmuyordu. İsmet Paşa bir cevap istediğini bildirdi. Endişesi, kendileri Ankarada böyle oyalanırlarken Menderesi İstanbulda asıvermeleriydi. Bunun yapılmayacağı hususunda Gürselden tekrardan teminat talep etti.

Gürsel, arzulanan teminatı gene verdi. Fakat bunu, neye dayanarak veriyordu, sezmek imkânı yoktu. Zira M.B.K.'ni tekrar toplamasındaki sebep ikiydi. Bir defa, ismet Paşanın da açık vaziyet almasına rağmen ihtilâlcilerin, kanaatlerinde bir değişiklik yapmayacaklarını biliyordu. Belki "kaypak oylar"dan bir veya ikisi öbür tarafa kayardı. Ama bu, maksadın teminine yetmeyecekti. İkincisi, Gürsel emindi ki infaz hükmünü ele geçirmiş olanlar bunun değiştirilmesi ihtimali belirdiğinde hiç vakit kaybetmeden Menderesi asacaklar ve bunda hukuken haklı da olacaklardı. O takdirde, hem de tam seçimlerin arefesinde M.B.K. bir prestij kaybına uğrayacaktı, Tabii Gürselin, parti liderlerine bunları böyle, olduğu gibi söylemesine imkân yoktu. Kudret, artık kendi elinde değildi, Eğer M.B.K, değişik bir hüküm verseydi ne olurdu, bilinmez. Tanselin Washington'a tâyininde olduğu gibi gene fiilî bir baskı yapılıp hüküm arzulanan -yani, 28 Haziran 1961 tarihli tamimdeki prensibe uygun- şekle mi sokulurdu, yoksa o şıkkın da ötesine mi gidilir ve rejim bir karanlık içine mi sokulurdu, meçhuldür. Yahut Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği adına hareket edenler "Ne yapalım, madem ki meşru organ M.B.K- böyle düşündü, kararının başımız üstünde yeri var" mı derdi? O konuda bir şey söylemek, bugün için spekülâsyondur, Ama komite bir defa, bir istikamette karar verdikten sonra bunu bizzat değiştirse bile "Asamazlar! Asamayacaklar! Kılına dokunamazlar!" propagandaları karşısında derin bir infial içine düşmüş olan kuvvetler, her halde, yeni kararı uygulamayacaklardı. 16 Eylül günü Türkiyede bir aksi kararı uygulatmaya kudreti yetecek bir şahıs veya müessese yoktu.

İsmet Paşa toplantıdan çıkıp doğruca eve geldi. Kendisini kayınvaldem heyecan içinde bekliyordu. İsmet Paşa ona durumu kısaca anlattı. Kayınvaldem:

"— Ne olursunuz Paşam, onlara tekrar söyleyin. Sizi kırmazlar.," diyordu.

İsmet Paşanın eşi dünyada ender rastlanan iyilikte bir kimsedir ve herkes için müşfiktir, rahimdir. Ama Menderes ailesi kendisi için aynı zamanda, bir eski dost aileydi. Bir devrin içinden beraber gelmişlerdi. Ortak ahbaplıkları, beraber yaşamış oldukları hadiseler vardı. Gerçi hiç bir zaman yakın olmamışlardı ama, hep aynı çevreden olmuşlardı. Bayan İnönüyle Bayan Menderesin başka bir eş özel-

likleri, sanırım ikisinin de, "kocalarının mesleği"nin dışında kalmayı bilmiş bulunmalarıdır.

İsmet Paşanın Başbakanlıktan dönmesinden öğleden sonra, saat 16'da tekrar Başbakanlığa gidişine kadar Ayten Sokağın telefonu hemen mütemadiyen meşgul kaldı. İsmet Paşalar Gürselin kalemini sık sık arıyorlar, İsmet Paşanın talep etmiş olduğu cevabın ne zaman, hangi vasıtayla verileceğini soruyorlardı. Evde derin ve gerçek hüzün vardı. Ben o gün İstanbuldan döndüğümde kayınvaldemi başı örtülü, oturduğu koltukta sallanır buldum. İki eli iki dizinin üzerindeydi. Zorlu ile Polatkanın âkibetlerini öğrenmiş olması onun, hiç olmazsa Menderesin kurtarılması için İsmet Paşayı daha çok zorlamasının bir sebebini teşkil ediyordu.

"— Zavallılar! Birinin yaşlı annesi vardır. Polatkanın çocukları ne kadar küçükler.. Babasız büyümeleri yazık değil mi? Niçin yaparlar bunu.." diye üzüntüsünü belli ediyordu.

İsmet Paşa, Menderes hakkındaki idam hükmünün infazının geciktirilmesinin peşindeydi. Bir mehil alınabilirse teşebbüslerini daha rahat ve tesirli yapabileceğinden emindi. Ateş böylece biraz küllenecek, hislerdeki gerginlik azalacaktı. Bu mehili almaya çalışırken endişesi hep, adamı kaşla göz asasında asıvermeleriydi ve Gürsele telefonlarında bu husus üzerinde en çok duruyordu.

Cevap nihayet geldi. Bu bir cevap değildi de, daha doğrusu, cevabın nerede, kim tarafım dan verileceğinin bildirilmesiydi. Cevabı Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay verecekti. Saat 16.15'de Başbakanlıkta, Selim Sarperin Dışişleri Bakanlığı odasında buluşulacaktı. Haberde fazla ümit verici bir nokta yoktu ama hiç olmazsa İsmet Paşanın ısrarlarının dikkate alınmış bulunduğunu gösteriyordu.

İsmet Paşa ve Sunay, yanlarında Selim Sarper de bulunduğu halde uzun görüştüler, İsmet Paşa eve döndüğünde saat yediye geliyordu. Sunay, Menderesin idam hükmünün niçin mutlaka infaz edilmesi gerektiğini söylemişti. İsmet Paşa aksi istikametteki bütün delillerini ortaya koymuş, bunların ve Sunayın söylediği fikirlerin tartışmasını yapmış, fakat bir netice alamamıştı. Anlaşılıyordu ki ordunun kilitli durumu Genel Kurmay Başkanına da fazla bir hareket serbestisi bırakmıyordu. O günler Mürtedde, Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği juntasının çalımlı mensuplarından Talât Aydemir "Ellerinden ancak üçünün kellesini koparabildik!" diye hayıflanmakta ve bütün idam hükümlerinin tasdik olunmamış bulunması karşısında esefini söylemekteydi.

Selim Sarperin odasındaki görüşmede Sunay bir ara İsmet Paşaya:

"— Paşam, belki de şu anda, biz burada konuşurken İstanbulda Adnan Menderesi asmışlardır bile.." demiş.

İsmet Paşa telâşlanmış ve böyle bir hareketin mutlaka önlenmesi gerektiğini belirtmiş. Ancak Sunayın da elinde bunu yapacak imkân elbette ki bulunmamaktaydı. Hüküm tasdik edilmiş, tasdik imzalanmış, dosya infaz için gönderilmişti. Bu değiştirilmediğine göre oradakilerin görevi, Menderes hastalığından kur-

İnfazların aleyhinde oy kullanan "8"lerden diğer dördü: Küçük, Karaman, Gürsoytrak ve Özgür. Arkadaşları, bunların ilk üçü için "sosyalist temayüllü grup" demektedirler. "8"lerin arzusu kansız başlayan ihtilâlin kansız kalması ve idam cezalarının müebbet hapise tahviliydi. Bunlar son dakikaya kadar çoğunluğun kendilerinde olduğu inanandaydılar.

tulur kurtulmaz .hükmün icabını yerine getirmekten ibaretti. Kim kimi kınayacaktı ki?

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin başındaki Cevdet Sunayın aldığı bu kesin vaziyet İsmet Paşanın Menderesi kurtarma çabalarının sonunu teşkil etti. Bunu bir siyasî yatırım diye değil, infazın memleket menfaati aleyhinde olduğu düşüncesinde bulunduğundan ve netice almak için yaptığından gösterişli başka teşebbüslere girişmedi. Sonradan bazı kimseler "Eğer İsmet Paşa açıktan, bir demeç verseydi, basın toplantısı tertipleseydi, yok şunu yapsaydı, yok bunu yapsaydı Menderesi asmaya cesaret edemezlerdi" diyeceklerdir. Halbuki İsmet Paşa daha ağızını açarken Menderes İstanbulda, belki de hasta döşeğinden kaldırılıp alelacele asılacaktı. Bunun yapılmamış olması, buna fırsat verilmemiş bulunması 27 Mayıs ihtilâlini bir ayıptan korumuştur. Menderesi asmak doğruydu, değildi, bunu tartışmak daima kabildir. Ama Yassıada kararlarının bütün infazları kanunî ve hukukî formaliteler tam ikmal edilerek yapılmış, bunların hiç biri oldubittiye getirilmemiştir. Bunu sonradan iddia edecek olan Talât Aydemir yalan söylemiştir. Durumu değiştiğinde, başka çok yalan söyleyeceği gibi.. 16 Eylül akşamı İsmet Paşa da, ona bunu bildiren Cevdet Sunay da, Cemal Gürsel de, hadiselerden bir bilgisi olan herkes kaderin, Menderesin etrafında ağlarını örmüş olduğunu ve bu ağların hiç kimse tarafından kesilmesine imkân olmadığını kesinlikle bilmekteydi.

Aceleye getirilen infaz böyle mi olur?

Ama aynı anda, Başkentte, telâş içinde bir "iki ahbap çavuşlar" vardı. Bunlar, o sırada Adalet Partisinin başında olan Ragıp Gümüşpala ile Şinasi Osmaydı. 27 Mayısın ilk Genel Kurmay Başkanıyla Malatyadaki ihtilâl idaresinin ilk Belediye Başkanının Menderesin şahsıyla, hattâ infazların prensibiyle bir ilgileri yoktu. Fakat idamlar A.P.'yi tâ temelinden sarsmıştı ve parti çatırdıyordu. Zira anlaşılmıştı ki A.P.'nin kurucuları, eski D.P. oylarını devşirmek için "idamlara katiyen müsaade edilmeyeceği"ni bütün D.P. teşkilâtına vaad etmişlerdi. Halbuki, şimdi, idamlar "çatır çatır" yapılıyordu. "İki ahbap çavuşlar"ın hiç olmazsa, "ellerinden gelen"i yerine"getirmiş olduklarını söyleyebilmek için spektaküler hareketlere ihtiyacı vardı.

17 Eylül Pazar sabahı Ragıp Gümüşpala Sıtkı Ulayın evine bunun için telefon etti.

Gelecek Yazı

Başbakanlıktaki "beşli toplantı", İnfazların sonrası ve seçimlere giden Türkiye

Protokol Koleksiyonu

Dr. Reşat TİTİZ

Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, dört gün süre ile Yugoslavyayı resmen ziyaret etmiş ve bu temasların sonunda bir ortak bildiri yayınlanmıştır. Ortak bildirinin dünya politikası, Balkanlar ve Kıbrıs gibi konulara ayrılan, yuvarlak sözlerle dolu bölümünün dışında, ekonomik ve ticari ilişkilere değinen bölümü üzerinde biraz durmakta fayda görmekteyiz.

Ortak bildirinin bu bölümünde, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin daha da genişletilerek sıkı bir işbirliğine gidilmesini dileyen satırları, şimdiden söyleyebiliriz ki, yakın bir gelecek için havada kalmaya mahkûm dileklerden ibaret saymak zorundayız.

Bilindiği gibi, Sovyetler Birliği başta olmak üzere, Doğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasındaki ticari rejim özel bazı kayıtlara bağlanmıştır. Her ülke ile imzalanmış bulunan birer ticaret anlaşması gereğince, her yıl iki ülkenin yetkili uzmanlarının biraraya gelerek yıllık protokoller imzalaması lâzımdır. Yıllık protokoller, tesbit edilmiş bir değişim hacminin birinci yarısı kadar, ithalâtı, diğer yarısı kadar da ihracatı öngörür. Bu protokollerin imzalanması eski bir alışkanlık haline geldiği için, yüksek kademelerin ilgilerini çektiği pek görülmez. İki ülkenin heyetleri, bir yıl Türkiyede, öteki yıl da anlaşmalı ülkenin başkentinde olmak üzere toplanırlar ve genellikle turistik önem taşıyan gezinti ve temaslardan sonra, bir yıl öncekine çok benzeyen, yeni bir yıllık protokol imzalarlar. Bu protokollerin bir koleksiyonunu yalandan inceleyen kimselerin hayretle görecekleri bir yan vardır. Protokoller, geleneksel olmuş bazı mallan hiç şaşmadan kapsamakta ve yenileşmek gücünden genellikle yoksun kalmaktadır, Geleneksel malların, modası geçmiş olabilir, ilgili ülke artık bu malı satın almak istemeyebilir, ülkelerin ekonomik bünyelerinde görülen değişim ve gelişme protokollerin niteliğinin tamamen yenilenmesini emredebilir!. Bütün bunlara pek aldırış edilmez. Hele şimdiye kadar, siyasal sistemleri Türkiyenin uyguladığı sistemden farklı olduğu ve anti-komünizmin maraz! bir hâl aldığı zamanlarda, anlaşmalı ülkelerle olan ticarete ilişkin herhangi bir yetkilinin a ğ z ı n ı açması bile pek tabii olarak düşünülemezdi. Her teklifin veya yenilik isteğinin, yanlış yorumlara dayandırılan bir. suçlama ile sonuçlanabileceği korkusu, yıllık protokolleri hiç değişmeyen, yılda bir defa yenilenen gereksiz vesikalar haline getiriyordu.

Yugoslavyayı resmen ziyaret eden Dışişleri Bakara İhsan Sabri Çağlayangilin imzasını taşıyan ortak bildiri, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinden söz açtığına göre, bu gelişmenin pratikte alacağı şekli meraka değer bulanlar herhalde çoğunluktadırlar.

Ticaret Bakanlığı, büyük stoklar şeklinde, elde kalmış bazı tarımsal ürünlerin anlaşmalı ülkelere gönderilmesi, protokollerden öngörülen seviyeyi aşma pahasına ihracat yapılması söz konusu olduğu zamanlarda, çok çekimser davranmaktadır. Sanki, imzalanan protokol, karşılıklı istek ve ticarî taleplere rağmen değiştirilemeyecek katılıkta bir belgeymiş gibi... Kötü alışkanlıklarından ve memur zihniyetinden kurtulamayan ilgililer, böyle hallerde, cankurtaran simidi gibi, "reexporte" tehlikesine sarılmaktadırlar. Tütün, fındık, üzüm, zeytinyağı, hattâ pamuklardan ilâve partiler isteyen ülkelerin bu talebinin arkasında bazı gizli niyetlerin araştırılmasına girişilmektedir. Geçerli bir neden bulunsun veya bulunmasın, "herhalde, reexporte yapacaklar" denilmektedir. Gerekçe olarak da, "bu ülkeler, talep edilen hacimde fındık, üzüm yiyecek veya tütün içecek seviyede değiller ki.." gibilerden lâflar öne sürülmektedir.

Çağlayangilin imzaladığı ortak bildiri, bu konulan yakından incelemek üzere 'uzmanların toplanıp, pratik çareler arayacağını imâ eden cümlelerle süslenmiş almasına rağmen, Türkiyede sözü edilen bu zihniyet değişmedikçe, bunun nasıl mümkün olacağı, doğrusu, üzerinde durmayı gerektiren bir konudur. Nitekim, ayni zihniyet yüzünden, birçok anlaşmalı ülke ve Türkiye arasında yıllık protokollere göre öngörülen değiş-tokuş hacmi ile, bunun gerçekleştirilen bölümü arasındaki fark genellikle yüzde 40'a kadar inmektedir. Yani, protokole zorla sokulan bazı malları ne Türkiye satın almak istemekte, ne de anlaşmak ülkeler bunlara ciddî birer talip olmaktadırlar. Bu gerçek ortada iken, yine ayni malları dizi dizi kapsayan yıllık protokoller düzenlemenin, büyük bir kıvraklık isteyen ticaret zihniyeti ile ilgisini keşfetmek cidden zordur.

Belgradda imzalanan ortak bildirinin ticarete ilişkin bölümlerinin öngördüğü bazı temel işlemlerin yürümemesi veya hedeflerin gerçekleştirilmemesi, türk dış ticaretinde önemli bir yer işgal eden anlaşmak ülkelerle olan alış-veriş konusunun yeniden ele alınmasına vesile teşkil ederse, bunu bile kazanç saymak gerekecektir.

Unutmamak gerekir ki, hergün biraz daha daralma tehlikesi gösteren batılı ülkelerle olan ticaret ilişkilerinin yerine, İran ve Pakistan örneğinde olduğu gibi, doğulu ülkelerle yapılacak geniş ölçülü alış-veriş Türkiye dış ticaretinin rahatça nefes almasına yetecek bütün unsurları bünyesinde taşımaktadır.

Bunların başında, anlaşmalı ülkelerin sanayileşme yolunda Türkiyeye göre önemlice adımlar atmaları gelir. Bu nitelikleri ile, anlaşmak ülkelerin sanayi mamulleri ihracatı ve Türkiyenin tarımsal ürünlerini satmak zorunda oluşu her iki taraf için tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Bu nitelikleri yüzünden, anlaşmak ülkelerle Türkiye arasındaki ticarî ilişkilerin sürüp gelen gelişigüzellikten bir an önce kurtulması gerekmektedir.

Endonezya

Biten efsane

Çok değil, bundan daha üç-dört yıl öncesine kadar Sukarno adı bütün tarafsız ülkelerde bir ulusal liderlik sembalü olarak görülüyordu. Bir uluslararası toplantıda Sukarnonun tartışılan görüşlerden hangisinin arkasına ağırlığını koya cağı merakla gözlenir ve bu ağırlık. çok kere, terazinin kefesini kendi yanına bastırmaya yetip artardı. Oysa bugün Sukarno kendi ulusu tarafından şişirilen balonuna gene kendi çevresindekilerin iğnesini yemiş, oldukça hızlı bir sönüşten sonra -hiç değilse görünüşte- siyaset alanından uzaklaşmak zorunda kalmıştır.

Bugün Sukarno artık Endonezya başkanı değildir. Geçen hafta Cakartada toplanan Endonezya Ulusal Danışma Kongresi, rejimin yeni kuvvetli adamı General Suhartonun daha Kongrenin açıldığı ilk gün yaptığı açık uyarmalara rağmen, Sukarnonun elindeki bütün yetkileri ve üzerindeki başkanlık sıfatını almıştır. Yapılacak yeni seçimlere kadar, General Suharto, Endonezyayı Başkan vekili olarak yönetecektir.

Aslında. Sukarnonun elindeki bütün yetkiler zaten 1966 Martında alınmış ve General Suhartoya verilmişti. Eğer Endonezyanın yeni kuvvetli adamı isteseydi, Sukarnonun başkanlık sıfatım da şimdiye kadar çoktan kaldırırdı. Fakat Suharto, Kongrenin son gününe kadar, bu sıfatın Sukarnoda kalması için büyük bir çaba harcamıştır. Generalin Ulusal Danışma Kongresi önünde söylediği sözler çok açıktır. Suharto, eğer Sukarnonun başkanlık 'sıfatı kaldırılırsa Endonezyada yeni bir iç savaş çıkabileceğini ileri sürmüştür. Gerçekten, Generali bu konuda haksız bulmak mümkün de-

Sukarno
Biten adam

Köşe kapmaca

Geçtiğimiz haftanın ortalarında dünyadaki sayılı başkentlerin birkaçından birbiri peşinden alınan bazı haberler, gazetelerin gece sekreterlerine pek heyecanlı dakikalar yaşattı. Sekreterler, bu haberlere göz gezdirdikleri zaman, eski Sovyet diktatörü Stalinin kızının Svetlana Stalinin- Batıya sığındığını hemen alılıyorlardı, fakat bu sığınmanın nasılı ve nedeni bir türlü anlaşılmıyordu.

Svetlananın annesinin ölümü de tıpkı böyle bir esrar perdesi içinde olmuştu. 1919 Martında Stalinie evlenen Nadya Allilueva, Ekim ihtilâlinin yirmibeşinci yıldönümünün kutlandığı bir gece, bütün Politbüro üyelerinin gözleri önünde, kocasının şiddet politikasını eleştirmiş ve ertesi sabah odasında ölü bulunmuştu.'Bundan kısa bir süre sonra, Stalinin pek sevdiği Svetlana da bir yahudi gence âşık olmuş ve Sovyet diktatörü, karısından sonra kızım da kaybetmek bahasına da olsa, Svetlanayı Moskovadan uzaklaştırmıştır. Stalin ile kızı bundan sonra, diktatörün ölüm yatağı kenarında buluşa caklardır.

Uzun süre kendisinden söz edilmeyen Svetlana, şimdi, öyle anlaşılıyor ki, bu arada Brajeş Singh adını taşıyan ve Sovyet propaganda servislerinde çalışan bir hintli ile evlenmiştir. Singh'in ölümü üzerine de, yanına kocasının küllerini alarak, geçen sonbaharda Hindistana gitmiştir. İşte bundan sonra neler olup bittiği pek iyi bilinemiyor. Bazı haberlere göre Svetlana, Yeni Delhide Amerikan Elçiliğiyle temasa geçmiş ve Batıya sığınmak istediğini bildirmiştir. Ellerine her zaman böylesine bir propaganda fırsatı geçiremeyecek olan amerikalılar, şu sırada giriştikleri Sovyetler Birliğine yakınlaşma kampanyasını düşünerek ve mutlaka büyük bir üzüntüyle, Svetlanayı Birleşik Amerikaya götürememişler, fakat bir uçağa koyarak, bir Batı Avrupa ülkesine sığınması için Romaya yollamışlardır. Bunun üzerine telâş sırası italyan yöneticilerine gelmiştir. Bir yandan, Yeni Delhideki amerikan makamları işin bu kadarını bile çevreden gizlemeye çalışırlarken, Romadaki İtalyan yöneticileri de Svetlananın Romada olup olmadığı hakkında kimseye bilgi vermemişlerdir. Bu arada hintliler de olup bitenlerden pek telâşlanmışlar ve büyük bir gürültüyle Sovyetler Birliğine, bu olaydan hiçbir haberleri olmadığını duyurmaya çalışmışlardır. Bereket versin, aradan birkaç gün geçmeden, Svetlananın İsviçrede karaya vurduğu ortaya çıkmış ve böylece, isviçreliler hariç, herkes rahat bir nefes almıştır. Bu arada pek açıkgöz bir amerikan dergisi, Stalinin kızı ortaya çıkar çıkmaz, Svetlananın varlığı bile pek şüpheli olan anılarını satın almak için hemen ilk arttırmayı yapıvermiştir,,

Büyük devletler arasındaki ilişkilerin son günlerde nereden nereye geldiğini anlamak için bundan daha güzel bir örnek bulunamaz. Bir zamanlar Batı için bulunmaz bir propaganda madeni sayılacak bir olay bugün herkese soğuk terler döktürmekte, Stalinin kızını bir ülkeden ötekine kaçırmış veya saklamış olmanın sorumunu yüklenmeye hiç kimse yanaşmamaktadır.

Tevekkeli, "atanın ölüsü, evlâdın dirisinden yeğdir" dememişler,

ğildir. Orta Cava bölgesiyle Borneonun bazı kesimlerinde Sukarnonun halk arasındaki itibarı hâlâ pek büyüktür. Eski başkan, buralarda, hâlâ ulusal birliğin kurucusu olarak görülmekte ve bu birliği koruyacak tek insan olarak düşünülmektedir. Öteyandan, ülkedeki polis ve asker kuvvetlerinin bir bölüğü de Sukarnoya bağlı kalmaya devam etmektedir. Özellikle paraşütçü kuvvetleri varlıklarını ona borçlu bilmektedirler. Bütün bunlara ek olarak, Ekim 1965 darbe denemesinden sonra sağcıların katliâmından kurtulup yeraltına sığınan veya seslerini çıkarmadan günlük hayatlarım yaşamaya devam eden solcular, Sukarnonun kendileri için son şans olduğunu düşünmektedirler. Bu bakımdan, General Suhartonun, eğer Sukarno bütünbütüne işbaşından uzaklaştırılacak olursa, Endonezyada yeni bir iç savaş çıkacağını söylemesi, yersiz ve gereksiz bir kötümserlik sayılmamalıdır.

Karışık günlerin eşiğinde

İşte, bugün Endonezya böyle bir tehlikenin eşiğine, gelmiş bulunuyor. Bunun nedeni,' Kongreye hakim olan aşırı sağcıların, Generalin sözlerini dinlemek konusunda fazla istekli olmamaları ve sonunda başkanlık sıfatını Sukarnonun elinden almalarıdır. Kongrenin Sukarnonun durumunu incelemekle görevlendirilen özel bir komitesi, eski liderin elinden başkanlık sıfatı da dahil bütün yetkilerinin alınmasına karar vermiş ve bu karara eklediği bir notla da, Dr. Sukarno hakkında 1965 darbe denemesiyle ilgili olarak bir soruşturma açılmasını istemiştir. Hatırlanacağı gibi, Endonezyadaki sağcı çevreler böyle bir soruşturmanın açılmasını daha geçen yılın ortalarından itibaren istemeye başlamışlardı. Ulusal Kongre, Suhartonun uyarmalarına rağmen, bu kararları aynen benimse', miştir.

Şu satırların yazıldığı sırada, Sukarnonun bütün bu olup bitenler karşısındaki tepkisi henüz bilinmiyordu. Fakat Cakartadan gelen bazı haberler, eski başkanın, sağlık nedenleriyle, bilinmeyen bir yöne götürüldüğünü bildirmektedirler. Öteyandan, General Suhartonun, durumu daha fazla karıştırmamak için, şimdi Sukarnonun, hiç değilse, mahkeme önüne çıkarılmasını önlemeye çalışacağı anlaşılıyor. Fakat böyle bir olay Sukarnoya yeniden kamuoyu karşısına çıkmak ve çok ustası olduğu demagojilere dönmek fırsatını vereceği için, eski başkanın kendiliğinden mahkeme önüne çıkmak isteyip istemeyeceği bilinemez. Eğer Sukarno mücadeleden vazgeçmemeye karar vermişse ki öyle olduğu uzun bir süredir anlaşılmaktadır- Endonezyayı ulusal bütünlüğünün parçalanmasına kadar gidebilecek güç günlerin, beklediğine şüphe edilmemelidir.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

De Gaulle

FRANSA — Fransız genel seçimlerinin ikinci turu, geride bıraktığımız haftanın sonunda yapıldı ve Fransız Millî Meclisinin önümüzdeki dört yıllık yapısı nihayet belli oldu: İlk turun hemen ertesinde De Gaulle'cülerden yükselen iyimser seslere rağmen, ikinci turun sonunda, iktidarla muhalefetin bu seçimlerden hemen hemen atbaşı çıktıkları anlaşılmaktadır. Şu satırların yazıldığı sıraya kadar gelen haberlere bakılırsa, Meclisteki 486 koltuktan 244'ünü De Gaulle'cüler, 240'ını da muhalefet kazanmıştır. Dört koltuğun sahibi henüz kesinlikle belli değildir. Fakat muhalifler içinde Gisgard d'Estaing'in De Gaulle eğilimli Bağımsız Cumhuriyetçileri ve oylarını genellikle U.N.R. ile birlikte kullanan bazı orta yolcu partiler olduğu düşünülürse, De Gaulle'ün bir dört yıl daha hükümet etmekte güçlük çekmeyeceği kendiliğinden ortaya çıkar. Komünistlerle Sol Federasyonun durumuna gelince; ikinci turda yaptıkları seçim işbirliği her ikisinin de işine yaramış görünüyor. Nitekim, Komünistler sayılarım 41'den 72'ye, Sol Federasyon ise 87'den 116'ya çıkarmışlardır. Öyle anlaşılıyor ki, Meclisteki en kuvvetli muhalefet şimdi bunlardan gelecektir. Hele Mendes • France gibi çok kuvvetli bir politikacının sol cephe içinde, Meclise girmesi, son yıllarda meydanı pek boş r lan De Gaulle'cülere herhalde epeyce soğuk terler döktürecektir.

İNGİLTERE — Geride bıraktığımız hafta İngiltere de de ara seçimi haftasıydı. İngiliz İşçi Partisi içindeki sol kanadın Başbakan Wilson'a karşı açık bir isyan hareketine girişmiş olduğu bir sırada yapılan bu seçimlerde, 1964 yılında İşçilerin kazandığı, fakat sonradan çeşitli nedenlerle boşalan üç koltuk için yarışılıyordu. İşçiler, 1964 yılındaki kadar açık arayla olmasa da, Batı Rhondda'da ve Nuneaton'da yapılan seçimleri kazanmışlar, fakat Pollock'taki koltuğu muhafazakârlara kaptırmışlardır. Bu ara seçimlerin de alınan sonuçların en dikkati çeken yönü, Galler bölgesindeki Batı Rhondda'da ve İskoçyadaki Pollock'da Gal ve İskoç milliyetçilerinin ilk defa 10 binin üzerinde oy toplamayı başarmış olmalarıdır. Siyasal gözlemciler, bu gelişmenin nedenini milliyetçi akımların giderek kuvvetlenmesinden çok, bu bölgeler halkının merkezi hükümetin mahalli sorunlar karşısında gösterdiği anlayışsızlıkta aramaktadırlar..

BUNLAR DA OLDU

Tüli'den haberler

Düğün haftası

Geçirdiğimiz hafta, düğün kokteylleriyle geçti. Ankara Palasta Yusuf Güratanın oğlu evlendi, Büyük Ankara Otelinin gece klübünde Necdet Çeşminin kızı evlendi. Bütün Ankaralılar, bu düğün kokteyllerinde buluştular. Necdet Çeşminin kızı genç bir diplomatla evlendi, Belçikaya gelin gidiyor. Yusuf Güratanın gelini Gülsün İzet güzel, akıllı, kültürlü bir gençkız. Olgunlaşma Enstitüsünde dikilen gelinliği de çok şıktı. Ankaranın en sade kadınlarından biri olan Güngör Türkmen de bu kokteylde, kardeşi şerefine çok şıklaşmıştı. Ankara Palasın büyük salonunu dolduran kalabalık arasında şıklığıyla göze çarpan öteki kadınlar Semra Güreli, Yasemin Tanbay, Leylâ Yerdeldi.

Gümüş yıldönümü

Aslı Adanalı, tanınmış işadamlarından Kadir Has ve eşi, evliliklerinin gümüş yıldönümünü pek parlak bir şekilde kutladılar. Bir İstanbul gazetesi, Tarabya Otelinin roof'undaki toplantıya "milyonerler partisi" adını veriyor ve partinin de 50 bin liraya malolduğunu yazıyor. Biz kaça malolduğunu bilmiyoruz, ama her bakımdan güzel bir partiydi. Kalabalığı şık, büfesi nefis, pastası, muhteşem, eğlencesi renkliydi. Bütün İstanbul, o Cumartesi akşamı, Tarabyanın roof'undaydı; yak

Demir Gürata ve Gülsün İzet, düğünlerinde
Dosttan çok bir çift

CHP'li kadınların çayında piyango
Asıl piyango:Ortanın Solu!

nız, Sadiye ve Nazmiye Erenin Oryantalde verdikleri yemeğe giden grup müstesna... Sadece terziler değil, berlerler de yarış halindeydi denebilir kuyruklu saçlar, uzun örgüler, feza biçimi saçlarla birçok kadın tip değişmişti. 1966 güzellik seçiminde ikinciliği kazanan Semra Kızıltan da şaçlarına bir tac takmış, gecenin kraliçesi olmuştu. Hârika Yardımcı, kırmızı tuvaletiyle, kocasının Bakan olduğu yıllara dönmüş gibiydi. Celâl Yardımcı ise çok enteresan konuşmalar yapıyordu. Ehteresan konuşanlardan biri de AP İstanbul İl Başkanı Kemal Pekündü: **Rezzan** Has çok şık ve iyi bir evsahibesiydi: Gümüş yıldönümünde gümüş bir tuvalet giyeceğini tahmin edenleri de yanılttı misafirlerini yeşil yeşil bir tuvaletle karşıladı. Brükselin meşhur dantellerinden nefis gece mantosu da çok beğenildi.

"Gül ağacı değileem.."

CHP'li kadınlardan Zekiye Baban, Feride Erten, Perihan Oral, Gülağacında bir ay tertiplediler. Bu vesileyle birçok partili biraraya geldi. Necip Mirkelemoğlu ile birlikte "Gülağacı değilem.." şarkısı söylendi, hoşça vakit geçirildi. Tabiî, 8'ler grupundan hiç kimse yoktu. Onlar kendi aralarında toplanıyorlar Kadın milletvekillerinden Zari fe Koçak da gelmemişti. Türkân, Seçkin ile Nermin Nefçi ise masa masa dolaşıyor, partili kadınların nabzını yokluyorlardı. CHP'li kadınlar, Ortanın Solu politikasını iyice benimsemişler. Rahşan Ecevitin çevresinde toplanan gruplar çok Hararetli tartışmalar yaptılar.

Feride Erten, son Bir yılda "müthiş kilo vermiş, siyah chahel tayyörü içinde büsbütün incelmişti. Bn. Pencap da biraz kilo verse, hiç de fena olmıyacak. Memduha Satır, kızı Sevil Şahinbaş, eski Sağlık Bakanının eşi Vedia Demir, çay toplantısında şıklıklarıyla ilgi çeken kadınlardı.

Peruka kültürü

Türk - Amerikan Kadınları Kültür

Derneği, Gökdelende Klüp X'de Bir öğle yemeği verdi. Dernek lokalinde de peruka kültürüyle ilgili bir toplantı yaptılar. Peruka deyip geçmeyiniz, onun da kültürü var. Peruka nasıl yapılıyor, nerelerde kullanılıyor, başlıca faydası nedir, "bilmek lâzım. Amerikadan yardım gören geri kalmış Bir memlekette, en üfeüzü 1000 liraya olan perükayı kaç kadın kullanır, orasını Allah bilir, ama Türk - Amerikan Derneği kadınlarımızı bu konuda da cahil bırakmak istememiş. Peruka defilesinin gördüğü ilgiye bakılırsa; hani, haksız da sayılmazlar.

Yanıltmaca

Ajda Pekkan ile Semiramis Pek kan yanyana gelince, ortaya bazı ö2eİİikler çıkıyor: biri kızıl saçlı, öteki sarışın; biri orta boylu, öteki selvi gibi; biri estetik ameliyat geçirmiş, öteki geçirmemiş... Fakat ayrı ayrı gezdikleri zaman ilk bakışta birbirlerine çok benziyor ve birçok kimseyi yanıltıyorlar, Ankara Otelinin çay salonunda iki kızkardeşi ayrı ayrı görüp yanılanlar da pek çok. Geçen pazar, Ajdayı, beline kadar inen sarı takma saçları, siyah pantalonu, kadife kravatı ile yeni dalganın bir temsilcisi olarak otelin holünde görenler. biraz sonra asansörden kızıl saçlı, gözleri kâhkülünün altında kaybolmuş Semiramis Pekkanın indiğini görünce, Ajda Pekkanın yeni bir peruk taktığım zannettiler.

Alpayda iki kadın

Klüp Alpayda her gece aynı grupları görenler, ister istemez, bir değişiklik arıyor , yeni Bir yüz görünce sorgu yargıcı gibi araştırmaya başlıyorlar. Geçtiğimiz hâttâ Cumartesi Alpayda, iki kadın büyük ilgi topladı. İkisi de Alpaya ilk defa gelmişlerdi. Biri, dümdüz taranmış saçları, boyasız yüzüyle iskandinav güzellerine benzeyen sarışın Bir kadin; öteki kızıl saçlı, orta boylu, değişik bir tipti. Geç saatlerde, Nihat Çavuşoğlu ile beraber gelip Bir köşeye oturan bu kızıl saçlı kadın, Paristen yeni dönen İneila İpardan başkası değildi. Bir-iki yıl önce Nihat Çavuşoğlu ile evleneceği söyleniyordu. Genç kadına dikkatle bakanlar, siyah saçlarıyla daha güzel olduğunu iddia ettiler. Ama öteki sarışının kimliği, bütün soruşturmalara rağmen anlaşılamadı.

Yeni bir klüp

AP İktidarının ekonomik politikasına paralel olarak Ankaradaki eğlence yerlerinin sayısı da artıyor. Geçirdiğimiz Hafta; Sesil Klüp diye yeni bir yer açıldı. İçişleri Bakanı Faruk Sükan, bu klübe davetli olsaydı, ne yapardı acaba? Sanki, birkaç zaman önce kapatılan diskotek-, lerden biri isim değiştirmiş de klüp olmuştu. Açılış gecesine gelenlerin değişik kıyafetleriyle bir kostümlü balo da tertiplendi ve birinciliği, maskesini hiç çıkarmayan Dördüncü Murat aldı.

Sesil Klübünün kurucuları arasında, bir süre önce garip bir şekilde intihar eden Selâhattin Tukyunun yeğeni Yıldız Arpacılar da var. Ankaranın güzel mankenlerinden Başak Gürsu, kardeşi Filiz Genç yüzünden, mankenlikle klüpçülüğü beraber yürütmeye çalışıyor. Açılış gecesinin, güzelliği ile ilgi toplayan gençkızı, Başak Gürsuydu.

Moda

Tamamen değişik

1967 Paris modası, büyük terzilerin sürpriz defileleri ile modaya yepyeni bir anlam' getirmiş bulunmaktadır. Elbiseler ve öteki kıyafetler, birkaç ayrıntı dışında, geçen yıllardan çok değişik sayılmıyabilir. Genel olarak, bütün kıyafetlerde etekler, mini-etekleri kıskandıracak kadar kısa olmakta devam etmektedir. Mantolar vücuda yakın ve gece elbiseleri gecelik görünüşleri ile geçen yılın hatlarına çok yakın hatlarla meydana çıkmışlardır. İşleme, taş, boncuk yine çoktur. Yün işleri yine revaçtadır. Topuksuz spor ayakkabılar, bereler yine beğenilmektedir. Saçlar çok kısa, çok uzun veya küpeleri gösterecek şekilde topludur. Ama yine de, bütün bu bilinen şeylerle moda tamamiyle değişmiştir. Çünkü bu moda olağanüstü neşelidir ve yaşı ortadan kaldırmıştır. Eskiden her defilede görülen bir veya iki tane neşeli kıyafet yerine, bugün bütün koleksiyon baştanbaşa neşelidir. Bunun için renkler parlaktır, bazı hatlar mübalâğa edilmiştir ve kadının göze çarpması, entelektüel bir görünüşe sahip olması için gereken herşey yapılmıştır. Eskiden büyük terziler, yirmi ve öteki yaşlar için iki gardrob hazırlarlardı. Bu geleneği bu defa görmek mümkün değildir. Bu moda, kadının, günün yorgunluklarını unutmak için esprili, değişik, açık veya kapalı, fakat daima çekici giyinmesini amaç edinmiştir. Ama bu demek değildir ki kadın, palyaço kılığında sokağa çıkacaktır. Moda o kadar imkân sağlamıştır ki, her kadın bu moda içinde kendi tipine en elverişlisini bulacaktır. Modada değişen, modanın ruhudur, giyimin taşıdığı yeni anlamdır.

"Romantik erkek" özlemi

Mevsimin en büyük özelliğini yeni tayyörler teşkil etmektedir. Bunlar ya çok renkli, minik, şeker gibi bahar tayyörleridir, ya da çok klâsik. Ama, Alfred de Musset'nin kostümlerini aynen taklit eden bu klâsik tayyörler, şeker gibi renkli, minik tayyörlerden daha da fazla, kadınımsı bir hava taşımaktadırlar. Saint - Laurent'ın "dandy-look" olarak nitelediği bu tayyörler, genel olarak, çizgili kumaşlardan yapılmıştır. Ceket uzun ve yukardan düğmelidir. İçinde yine çok klâsik bir yeleği vardır. Bunu, kol düğmeli bir erkek gömleği tamamlamaktadır. Fakat kısacık eteği, çok kadınca giyilmiş, erkekvâri fötr şapkası ile bu kıyafet çıplak bir elbiseden daha kadınımsı bir hava taşımaktadır. Çünkü yılın modasına uygun olarak, ilk bakışta şok et* kişi yapmaktadır.

Yine çok tutunan bir tayyör, Saint - Laurent'ın siyah-beyaz kareli spor tayyörüdür. Bu tayyörün çok kısa pli kaşeli bir etekliği vardır ve yakası üstten düğmelenen ceketin dışında yine pli kaşeli cepleri bulunmaktadır. Takım, yine bir yelekle tamamlanmaktadır.

Kadınlar klâsik erkek kostümlerini benimsemişlerdir ama bu, romantik bir erkek tipini yaratan ve bu özlemi taşıyan bir modadır.

Erkeklerden çalınanlar

Kadınların erkeklerden çaldıkları ikinci kıyafet, pantalondur. Pantalon artık, fırsat düştükçe giyilen bir kıyafet olmaktan çıkmış, mini - eteğe karşı, âdeta onun rakibi olarak, günün her saatinde giyilen bir kıyafet olmuştur. Gündüz ve gece için giyilen çok değişik pantalonlar bazen bermuda boyunda, yani diz kapaklarının üstünde ve mini - etekten uzun, bazen smokin pantalonu gibi zırhlı, bazen pijama biçiminde, bazen açılan bir mini-etek biçimindedir. Bazen de, önü beline kadar yırtmaçlı bir şifon elbisenin içinden, kısa bir kırmızı şort şeklinde, tuvaletin eteği uçuşurken görülmektedir. Çiçekli şifonlardan, ipeklilerden yapılmış gece pantalonları da çok modadır.

Eski zamanın işlemeli erkek gömlekleri, yakasız mintanları, kabarık kollu şövalye gömlekleri ve çeşitli erkek gömlekleri de bu yıl parisli büyük terzilerin ilham kaynağı olmuştur. Ama terziler bu gömleklerin, yalnızca biçimlerinden ilham almış değillerdir. Gömlekler aynen alınmış, belleri bir kemerle sıkılmış ve bir gece tuvaleti, dans elbisesi olmuştur. Boylan mini-etekten biraz' kısa veya biraz uzundur, uygun çoraplarla tamamlanmaktadır.

Yine mevsimin büyük özelliği, mini-mantolardır. Bunlar da tıpkı tayyörler gibi ya renkli, şeker gibi canlı ve vücuda yakın, ya da koyu

Çaresi var!

Politik çıkmazlar yaratmakla[1] vakit geçiren, milletin seçtiği rejimin ve Anayasanın yalnızca işlerine gelen taraflarını alıp diğer taraflarını, güçleri yettiği oranda, çiğnemeye yeltenen hükümetler oldukça, politik olayları sosyal olaylardan ayrı tutmak, oturup-kalkıp, sadece politika ile meşgul olmamak mümkün değildir. Gerçi politika ile meşgul olmak her Vatandaşın hakkıdır ve hiç olmazsa, politik olayları, seçimlerde isabetli oy kullanacak veya kullanmış olduğu oyun sonucunu görecek kadar izlemek görevidir. Ancak vatandaşın, işini-gücünü bırakıp, endişe ile gazete ve radyoları izlemesi, "acaba sabaha ne olacak?" diye kara kara düşünmesi, bu yüzden normal gündelik işlerini yapamayıp, herhangi bir yarınına girişememesi, siyasi havanın yatışmasını beklemesi çok kötüdür. Dalın da kötü olan, Anayasanın kendisine verdiği özgür düşünme ve düşündüklerini özgür şekilde anlatabilme hakkından kendisini yoksun hissedip, çocukları ve kendisi için devamlı bir endişe içinde yaşamasıdır. Hele, bir kimsenin, rahat yaşamak için fikir ve kanaatlerinden fedakârlık etmesi veya susması gerektiğine inanması, bunu akıllılık sayıp, konuşması gereken yerde susması veya tam tersi, baskıya direnip, baskıya karşı koyup, hapislerde sürünmeyi, çoluk çocuğunu perişan etmeyi göze alması bir toplum için sıhhatli bir durum değildir.

Böyle bir toplumda işlerin görülmesi mümkün olmadığı gibi, en sade vatandaştan en yüksek mevkilerde bulunan sayın kişilere kadar toplumun bütün fertlerinin tedirgin olduğu, sosyal gelişmenin hızını yitirdiği, ekonomik düzenin iyileşecek yerde sarsıldığı kalkınma çabasının bir yana itildiği ve o toplumun yerinde saydığı bir gerçektir.

27 Mayıs Devriminden sonra Türkiyede, hiç olmazsa rejim buhranının sona erdiğini, ekonomik ve sosyal olayları çözüm yollarıyla birlikte ele alan, sosyal devlet nizamını kurup, somürücü zihniyete, özgürlükleri yok edecek teşebbüslere set çeken 1961 Anayasası ile yepyeni bir döneme girildiğini düşünmek pek âlâ mümkündü. Nitekim, bütün güçlüklere rağmen, askeri idarenin, serbest seçimlere imkân vermesi ve bundan sonra kurulan koalisyon hükümetlerinin, çeşitli ekonomik imkânsızlıklar ve ihtilâl sonu krizlerine rağmen, rejimi yerleştirme, ekonomik ve sosyal sorunlara doğru yönelme konusunda gösterdikleri başarı, vatandaşa bir süre nefes alma, özgürlüğünü hissetme ve yarına güvenle bakma cesaret ve umudunu kazandırmıştı. CHP'nin hakim olduğu koalisyon hükümetlerine, sonradan CHP'nin bağımsızlarla kurduğu ve "azınlık hükümeti" diye adlandırılan hükümetin yönetimindeki devreye bir bakılacak olursa, plânlı ekonomik çalışma alanında ve işçi hakları gibi çok önemli sosyal konularda küçümsenemiyecek işlerin yapıldığı, toprak reformu gibi ana dâvalara da el atıldığı görülür. CHP'nin o zamanki en büyük şanssızlığı, Mecliste yeteri kadar oya sahip olmaması ve Meclislerdeki üyelerinin, gerçekte, tümü ile, örneğin toprak reformu gibi köklü bir dâvanın ve öteki büyük reformların gerektirdiği cesaretten yoksun bulunmaları teşkil etmiştir. Nitekim XVIII. Kurultayın Ortanın Solu politikası ve kadrosu ile bu cesareti ve güçlülüğü memlekette büyük bir umut ışığı olarak ortaya atması, **CHP** Meclis gruplarında derhal tutucu bir ekibin harekete geçmesine yol açmıştır. Türkiyeyi, aşırı akımlara kapılmadan, ekonomik ve sosyal dertlerinden kurtarmaya, bir defa daha tarihi görevini yerine getirmeye çalışan CHP, bu defa da, kendi Meclis gruplarında mukavemetle karşılaşmıştır.

Türk milleti, AP'yi, kuvvetli bir hükümet kuracak şekilde iktidara getirirken, onun, şu veya bu yoldan ekonomik dertleri çözümleyebileceğine inanıyordu. İki yıllık iktidarı sırasında ciddi hiçbir konuya el atamıyan ve geçici, gündelik tedbirlerle dahi ekonomik istikran devam ettiremeyip, kısa süre içinde, dayanılmaz bir pahalılık yaratan tecrübesiz AP İktidarı, bugün, birdenbire 1960 öncesine doğru kaymış, düşünce özgürlüğünü boğacak ve Türkiyenin gitgide bozulmaya mahkûm ekonomik durumunu dikkatlerden uzak tutma amacını güden baskı kanunları peşine düşmüştür. Üzülerek söylemek gerekir ki, AP İktidarı bugün, bu yolda yalnız görünmüyor. Başbakanın Anayasamız hakkında inanılmaz beyanlarına yakın beyanlarda bulunan bazı' sorumlu mevki sahipleri ve bazı tanınmış CHP'liler, hiç şüphe yok ki, bu tutucu Anayasa ile bağdaşmıyan zihniyetin dayanağı haline gelmişlerdir.

Vatandaş bugün, yarın ekmek bulup bulanın acağı kaygusu içindedir. Ama en büyük ıstırabı, yedi yıl sonra kendisini birdenbire 1960 öncesinde buluvermesidir. Ancak durum, sanıldığı gibi, 1960 öncesinden daha fena değildir. Gerçi o zaman birlik halinde bir CHP vardı ye bugün CHP bu beraberliği gösterememektedir ama, gerçek birlik, fikir ve ülkü birliğidir. Bugün CHP içindeki mücadeleye, geleceğin müjdecisi olarak bakmak gerekir. Çünkü CHP'lilerin büyük çoğunluğu bugün, memleketi refaha kavuşturacak ekonomik görüşler ve sosyal adaleti sağlıyacak bir ülkü birliği etrafında toplanmaktadır. Eğer azınlık hükümeti sırasında bu birlik olsaydı, örneğin toprak reformunu gerçekleştirmek mümkündü. Bu bakımdan, kötümserliğe, umutsuzluğa kapılmak yerine, memleketseverlerin bu,ülkü etrafında genel seçimlere hazırlanmaları gerekir. İş, önce CHP teşkilâtına, sonra da millete düşmektedir. CHP'yi önce ayıklamak, sonra da iktidara getirmek, ufuktaki tek umuttur!

Jale CANDAN

renkli, klâsiktir ama, hepsinin boyu çok kısadır. Sarı ve 'portakal renginin bütün tonları özellikle modadır. Bu renkli tayyör ve mantolar, renkli çoraplar ve renkli ayakkabılarla beraber giyilmektedir. Beyaz eşarp, kapalı beyaz sveterlerle giyilen lâcivert mantolar çoktur. Ayrıca açık renkli, kısacık boylu, eteğe doğru gittikçe evaze olarak açılan bol mantolar ve renk renk kareli, ekoseli pelerinler de çok modadır. Bu pelerinler de romantik erkek tipi tayyör modasını tamamlamaktadır.

TİYATRO

Ankara

"Beinhardt - Seminar" geldi

Viyana Müzik ve Temsil Akademisinin bir kolu olan ve Burg Tiyatrosu ile almanca konuşan Orta Avrupa memleketlerinin sahnelerine sanatçı yetiştiren ünlü "Reinhardt - Seminar" tiyatro yüksek okulu öğrencilerinden 16 kişilik bir grup, geçirdiğimiz hafta sonunda Ankaraya geldi ve garda Devlet Konservatuvarı Müdürü Fuat Türkay, Tiyatro Bölümü öğretmenlerinden Max Meinecke ve Lûtfi Ay ile Tiyatro öğrencileri tarafından karşılandı.

İstanbulda birkaç temsil verdikten sonra şehrimize gelen Viyanalı gençler, Ankarada, öğretmenleri Horst Coblenzer'in yönetiminde, 13. ve 14 Mart akşamları, Yeni Sahnede, Georg Büchner'in "Woyzeck" adlı dramını oynadılar. Yurdumuzda uzun süre kalmış olan tanınmış mimar ve dekoratör Prof. Holzmeister'in damadı Bruno Dallansky'nin rejisiyle Ankarada ilk defa almanca oynanan "Woyzeck"i başkentin sanat, kültür ve basın çevrelerine mensup seçkin bir seyirci topluluğu seyretti. Misafir gençlerin başarısı uzun uzun alkışlandı ve gece şereflerine verilen kokteylden sonra, "Bizim Sokak"ta hararetle kutlandı.

"Reinhardt - Seminar" Avusturya sahneleri için önemli bir kaynak, görevi gören, adını taşıdığı ünlü tiyatro adamının sanat anlayışına ve metodlarına bağlı bir öğretim kuruludur. Burg Tiyatrosunun büyük şöhretleri hep bu ocaktan yetişmişlerdir. Nitekim, gelen topluluk arasında Burg sahnesinin yıldızlarından Paula Wesseley ile Attila Hörbiger'in kızı Marie - Therese Hörbiger ile Pred Liewehr'in oğlu Florian LieWehr'in de bulundukları gözden kaçmadı.

Viyanalı gençlerin temsilleri yanısıra, Konservatuvar öğrencileri de, hocaları Mahir Canovanın yönetiminde, Aristophanes'in "Lysistrata"sı ile Pirandello'nun "Altın Kişi Yazarını Anyor"unu, iki matine halinde, oynadılar. Böylece Viyana ve Ankara Konservatuvarı tiyatro öğrencileri, ilk defa, ortaklaşa bir temsil programında yanyana yer almış oluyorlardı. Bu denemenin, ileride, daha başka memleketlerin de katılmasıyla geliştirilmesi ve bir "Uluslararası Tiyatro Okulları Festivali"ne yol açması beklenebilir.

Oyun: "Menevşe yaprağından incinen kız"; Oyun, 2 bölüm.
Yazan Sevgi Sanlı.
Tiyatro: Devlet Tiyatrosu (Küçük Tiyatro).
Müzik: Nevit Kodallı.
Sahneye koyan: Raik Alnıaçık.
Dekor; Turgut Zaim,
Kostüm: Hâle Eren.
Danslar: Molly Lake.

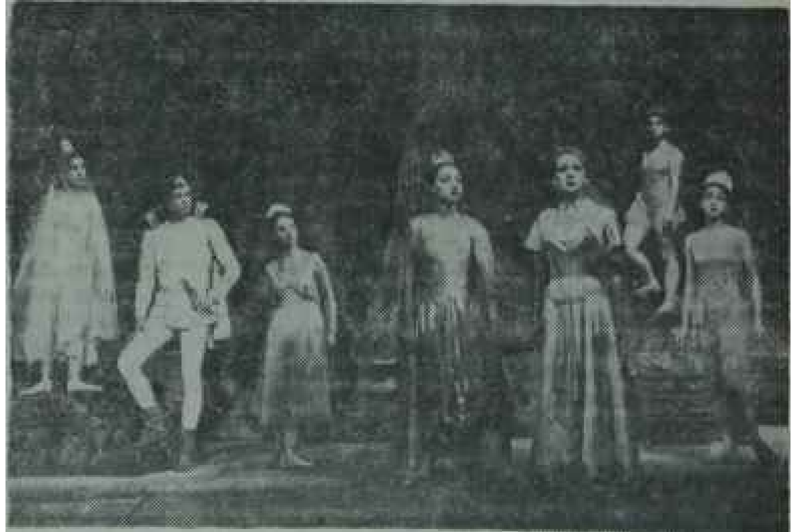
Konu: Yıllarca önce "Dilsizlerin Dili" ile -İstanbul Şehir Tiyatrosunda- ümit verici bir oyun yazmış olan Sevgi Sanlı, folklorumuzdan yararlanarak, bir masal oyun yazmak istemiş. Öyle bir masaloyun ki, küçükler kadar, belki daha çok, yetişkinleri "kendi katı, kuru dünyalarından" uzaklaştırsın, onlara şiirin, hayalin büyüsünü tattırsın; ama masallarda çok kolay erişilen mutlulukların kafa ve ruht tembelliğine düşürmesin; tersine, Menevşenin serüveninde, insanoğlunun yaşama, çabasına bir mâna kazandırmanın önemini duyursun. Bu açıdan bakılınca, Prei Padişahının oğlu Gökçe Beyin onyedi yaşında bir güzellik tanrıçası haline getirdiği yetmişlik Menevşe, başlarına konan "devlet kuşları"nı tepen, o "devlet"e kendi gerçekleri içinde, kendi bilinçleri ve iradeleriyle ulaşmak isteyen, Anouilh'un kadın kahramanlarını hatırlatıyor.

Oynayanlar: Ali Cengiz Çelenk (Araboğlu), Alev Sezer (Akça Bey), Faize Kuhar (Ana), Arsen Göze (Menevşe), Can Gürzap (Gökçe Bey), Leylâ Tokay (Sera) v.s.

Beğendiğim: Başta Nevit Kodallının, masala renk, hava -ve mânakatan ince müziği, Turgut Zaimin güzel dekorları, Hâle Erenin zevkli kostümleri. Diyalogun, genellikle, arı sahne dili. Ali Cengizin ustaca kompozisyonu, Alev Sezerin, Arsen Gözenin, Can Gürzapın ve Leylâ Tokayın tazelikleri içinde ümit verici, sıcak oyunları.

Beğenemediğim: "Öz"ü bakımından doğru düşünülmüş bir masala, yazarın, "form" -şiir ye dram yapısı- bakımından güçlü bir soluk kazandıramamış olması. Molly Lake'in, temsili bir okul müsameresi haline getirmekten başka sonuç vereyen -ve oyunla kaynaşamıyan- dansları.

Sonuç: Düşünce yönüyle teknik yapısı arasındaki eşitsizlik içinde dengesini bulamamış, bu yüzden küçükler kadar yetişkinler için de gölgede kalan bir masal denemesi. **Naciye FEVZİ**

Küçük Tiyatroda "Menevşe yaprağından **incinen kız"**
Gölgede kalan düşünce

Paris 1967

Lûtfi AY

Şubat başlarında Paris, altmışa yakın çeşitli tiyatrosuyla, tiyatroseverlere göz alıcı bir manzara sunuyor. Bir yanda, geçen mevsimin, hattâ daha önceki mevsimlerin sürüp giden başarıları: "Budala", "Üç Kızkardeş", "Sassafras dallarında rüzgâr" ve Ionesco'lar... Bir yanda, bu mevsimin "yüzüncü"yü aşmış veya aşmak üzere olan oyunları: "Marat - Sade", Saunders'in yer bulmaya imkan olmıyan "La Prochaine fois je vous la chanterai"si... Bir yanda da eski başarıların -veya başarısızlıkların yerini alan yepyeni oyunlar... Bunlara her akşam oyun değiştiren Comedie - Française'ın, T.N.P.'nin ve şimdi Theâtre de France adını alan eski Odeon'un repertuvarlarındaki eserleri, müzikalleri, revüleri ve Kabare Tiyatrosunun yeni bir şekli halinde gelişmekte olan Kahve Tiyatrolarının oyunlarını eklerseniz, kısa bir süre için Parise gelenlerin, hattâ Pariste oturanların hangi tiyatroya gideceklerini nasıl şaşırdıklarını kolayca tasavvur edebilirsiniz.

Bu tiyatro ve oyun bolluğu içinde dikkati çeken bir nokta, Paris sahnelerini yabancı yazarların kaplamış olmasıdır. Bir derginin yayınladığı tabloda, Paris tiyatrolarında sahneye konulan 35 Fransız oyununun yanısıra 27 yabancı oyun yer alıyor. Üçte ikinin de üstünde bir 'rakam... Buna bakınca, bizde sayısı yıldan yıla artan' ye yabancı oyunları bu nisbetin çok altına düşüren yerli oyunun gösterdiği gelişme daha bir önem kazanıyor.

Paris tiyatrolarının bu kadar çok yabancı oyun oynamalarım, tiyatro sanatının da kendini kurtaramadığı modanın etkisinde arayanlar var. Pek sanmıyorum... En güç-beğenir oldukları fikir ve sanat alanında fransızlar sırf modaya uymak için, yabancı oyunları kolay kolay sahnelerine çıkarmazlar. Çıkarsalar bile bu ölçüde aşırdığa düşmezler. Böyle yapıyorlarsa, oynadıkları, yabancı oyunlarda, çağımızın sanat anlayışına göre gerçek bir fikir ve sanat değeri, yeniliği buldukları içindir. Dünya sahnelerinin repertuvarlarına bir göz atmak da bunu anlamıya yeter. Fransız tiyatrosu, Anouilh'dan bu yana, bulvar tarzının zaman, zaman tekrar parlayan yıldızı bir yana, duraklama demeğe dilim varmıyor ama- bir bekleyiş içindedir.

Bu yabancı oyunlar arasında Çekhov, Dostoyevski, Gogol gibi Pitoef'lerin vaktiyle tanıtıp sevdirdiği, Barsacq ve Sacha Pitoef'in de hazır buldukları zemin üzerinde geliştirdikleri klâsik rus oyunları genişçe Ur yer tutuyor. Bunlara yenileri de katılmış. Meselâ Comedie - Française, Soukhovo - Kobyline adında bir yazarın "Kreçinskinin Evlenmesi" adlı bir komedisini, Leningraddan bir rejisörle dekoratör getirterek, sahnesine çıkarmıştır.

Ama şu sıralarda Paris tiyatrolarında oynanan yabancı oyunlar çoğunlukla ingiliz oyunlarıdır. James Saunders'in, yukarıda adım andığım oyunundan başka iki küçük oyunu daha Lutece tiyatrosunda oynanıyor. Pinter'in "Dönüş"ü, Osborne'un "Dinlenemiyecek tanıklık"ı ve Ann Jellicoe'nun "Le Knack"ı. Ayrıca Shakespeare'in VI. Henry'si Theâtre de France'ın, John Arden'in "Domuzlar gibi yaşayacaksınız" adlı oyunu da T.E.P'in repertuvarında. İtalyanlar Gozzi, Goldoni ve Pirandello ile, almanlar da Georg Kaiser -"Şafaktan Geceyarısına"-, Peter Weiss -"Marat -Sade"- ve Tankred Dorst'la -"Duvarların Önünde"- üçüncü sıradalar. Amerikalılara gelince, onların bu sıra Paris afişlerinde pek adları görünmüyor.

Bunca oyun içinde -ve on günde- görebildiğim sekiz oyundan biri, pek merak ettiğim "Marat - Sade" oldu. Peter Weiss'ın Saran Bernhardt'da oynanan oyunu, Jean Tasso'nun rejisiyle görülmeğe değer bir temsil, daha doğrusu bir sahne gösterisi. Üç saat, bir yığın akıl hastasının, dev cüsseli erkekler tarafından oynanan- rahibelerin tokmak gibi tepelerine inen haçlarıyla ve sahne müdürünün kamçısıyla zor zaptedilen yüzlerce delinin çığlıklarını ,bu arada da Marki de Sade ile Marat'nın, İhtilâl konusunda söylenmiş ve yazılmış olanlara pek yeni bir şey katmıyan, o şangırtı, şungurtu ve patırtı içinde yansı da güme giden tartışmalarım dinliyoruz. Nihayet, Charlette Corday, banyosunun içindeki Marat'ya hançerini saplıyor ve bu düzenli şamata sona eriyor. -Rejinin büyük başarısı, delilerin dünyasını, Charenton tımarhanesinin bütün sefaletini -ve fecaatini- aksamıyan bir kitle oyunu içinde yansıtması: Marat'yı oynaman Michel Vitold'a gelince, o, aylardanberi bağırmaktan kısılmış sesiyle -ve hayli semizlemiş fiziğiyle- eski dinamik oyununu anyanlan hayal kırıklığına uğratıyor.

Dostoyevskinin Atelier'de devam eden "Budala"-sı, bir beyaz rus olan Barsacq'ın bütün bilgisine, tecrübesine, Catherine Sellers -Nastasia-'in de çekici oyununa rağmen, çok "fransız" kalmaktan kurtulamıyor. Oyunun en başardı yönü, Prens Mişkin'de Philippe Avron'un, Rogojin'de de Charles Denner'in güçlü kompozisyonları.

Madeleine Robinson'un, Saint-Georges tiyatrosunda yeni başlıyan ve ayrılık teması üzerine yazılmış üç kısa oyunda -Jules Renard.F. Billetdoux ve A. Roussin'in oyunları- çizdiği üç ayrı kadın karakteri, prömiyer gecesinin olumlu tepkisi yanıltıcı olmazsa, bu ünlü sanatçıya yeni bir başarı sağlıyacak gibi görünüyor.

Gördüğüm oyunlardan, kendi tarzları içinde, tam başarıya ulaşanlar, özleri kadar şekilleri ve oynanışlarıyla da gerçek değer taşıyanlar, öyle sanıyorum ki Obaldia'nın "Sassafras dallarında rüzgâr"ı ile Pirandello'nun "Kendini bulmak" diye çevirebileceğimiz "Se Trouver"si ve Ionesco'nun "Kral can çekişiyor"u. Obaldla'nın hoş bir western parodisi plan oyununa Michel Simon; Ionesco'nun beşeri yönüyle kalıcı trajedisine de Jacques Mauclair, nefis kompozisyonlarıyla çok şey kazandırıyorlar. Pirandello'nun, sahne hayatı ile özel hayatını aynı gerçeklikle duymak ve yaşamak isteyen bir aktrisin düştüğü ruh ve duygu bunalımına ayna tutan ince oyununu da Delphine Seyrig, Paris sahnelerinin şimdi bu en çekici ve zarif kadın sanatçısı, aynı incelikle, zekâ dolu bir oyunla süslüyor.

Son olarak bizim Coşkun Tunçtandı -Paristeki adıyla Georges Daniel'in- aylardanberi Chaptal tiyatrosunun afişinden inmeyen "Godot'yu beklerken" rejisinin kazandığı başarıyı belirtmek isterim. Coşkunun o garip görünüşlü Beckett kişilerine kazandırdığı sıcak ve beşeri ifade, bu eski oyuna bir yenilik, bir aydınlık kazandırıyor. Parislileri bu oyuna yaklaştıran, çeken de galiba bu oluyor.

Festivaller

Cannes'a doğru

Uluslararası • büyük festivallerin mevsimi; önümüzdeki ayın sonunda 20. Uluslararası Cannes Film Festivali ile başlıyacak. Festivalin seçim komitesi çalışmalarına çoktan başladı. .

Cannes Festivalinin bu yılki tüzüğü, geçen yıllara göre bir "se'rtleşiiie"yi yansıtmaktadır. Şimdiye kadar festivale katılacak olan filmler, yapliftıma katılmış olan ülkelerde festival öncesinde gösteri lebilirdi. Bundan böyle, festivale girecek filmler, yarışmadan önce yalnız tek bir ülkede gösterilebilecektir ki o da, filmi festivale sunan ülke olacaktır.

Bundan başka, Cannes'daki yarışmaya girecek filmlerin dana önce uluslararası başka yarışmalara katılması da yasaktır. Hattâ bu filmler, yarışmasız festivallere bile katılmıyacaktır.

20. Uluslararası Cannes Film Festivalinin jüri üyelerinin sayısı onbirden onikiye çıkarılmıştır. Festi valin "Büyük Ödül'ü bundan böyle "Uluslararası Büyük Ödül" adını taşıyacaktır. Jüri Özel Ödülü de "Büyük Özel Ödül" diye ad değiştirmiştir.

Uluslararası Sinema ve Televizyon Yazarları Derneği festival süresince bir "Sinema ve Televizyon Kitapları Sergisi" düzenliyecektir.

Antonionl ve LosCy

Bu arada, Cannes Film Festivaline gönderilmek istenen ve seçim komitesince kabul edilen ilk filmler belli olmağa başlamıştır. İtalyan yönetmen Miehelangelo Antohioni'nin Londrada çevirdiği son filmi "The Blow-Up - Genişletme", festivalde gösterilecek filmler arasında yer almaktadır. Bilindiği gibi, Antonioni bu filminde, 1968 Londrasındaki gençlerin yaşayışlarını anlatmaktadır (Bk: AKİS, Sayı: 661). İngiltere ise festivalde, uzun bir süredenberi İngiltereye yerleşmiş olan amerikalı yönetmen Joseph Losey'nin son filmi "Accident - Kaza" ile temsil edilecektir. Losey "Kaza"da, kalabalık bir erkekler ve kadınlar topluluğu arasında çapraşık bir şekilde düğümlenip çözülen duygusal ve cinsel bağları. incelemektedir. "Kaza"nırı Stanley Baker, Delphine Seyrig, Jacqueline Sassard, Dirk Bogarde. Michael York... gibi değişik ve kalabalık bir oyuncu kadrosu vardır.

Festivalde gösterilmek üzere seçim komitesince kabul edilen İsrail filmi "Üç gün ve bir çocuk" -Yönetmen: Iri Zohar-, Meksika filmi "Pedro Paramo" -Yönetmen: Carlos Velo- hakkında ise henüz bir şey bilinmemektedir.

Moskova 1967

Doğu blokundaki en büyük festival olan ve çift yıllar Karlovy Vary -Çekoslovakya-, tek yıllar Moskovada yapılan festivali bu yıl düzenleme sırası Sovyetlerdedir. Temmuz başında yapılacak festivalin hazırlıklarına şimdiden girişilmiştir. Bu yılki Uluslararası Moskova Film

Festivali her zamankinden kalabalık olacağa benzemektedir. Çünkü 116 ülke, festivale davet edilmiştir. Her ülke festivale bir uzun, bir de kısa filmle katılabilmektedir.

Festival sonunda bir "Büyük Ödül", dört "Altın Ödül", oniki "Gümüş Ödül" verilecektir. Ayrıca en iyi oyun ödülü de yer almaktadır. Geçen festivallerdekinden ayrı olarak bu yıl en iyi çocuk filmleri arasında da bir yarışma düzenlenmiştir.

Bu yılki Moskova Film Festivali, Ekim Devriminin ellinci yıldönümüne rastladığı için, şimdiye kadarki festivallerin yanı sıra düzenlenen uluslararası açık oturumların bu yıl yapılacak olanı "Ekim Devriminin getirdiği düşünceelrin yedinci sanat üzerine etkileri" konusundadır. Oturuma çeşitli ülkelerin sinema yazarları ve eleştirmecileri katılacaklardır.

Filmcilik

Bayan Ononun garip tutkusu

Geçen ay Londranın göbeğindeki Park Lane semtinin apartmanlarından biri, çok sıkı bir muhafaza altında, her sabah yüzlerce kişinin girdiği ve her akşam aynı yüzlerce kişinin çıktığı esrarengiz bir trafiğe sahne oluyordu. Olay, civardakilerin hemen dikkatim çekmekte gecikmedi ve işin içyüzü şaşılacak bir hızla önce Londraya, sonra da bütün dünyaya yayıldı: Park Lane'daki apartman dairesinde dünyanın en acayip filmlerinden biri çevriliyordu. Filmin konusunu duyanlar, "dünyanın en acayip filmi" deyiminde bir mübalâğa olmadığım hemen teslim ettiler. Çünkü filmin konusu, kadın ve erkek, genç londralıların -hem de çıplak- "popp"-larıydı. Filmi çeviren amerikalı yönetmen Tony Cox'tu ama, onun buradaki görevi sadece filmin teknik yönüydü. Asıl fikir, Yoko Ono adında genç bir japon kadınına aitti. Bayan Onoya bakılırsa, "No. 4" adını taşıyan film çok bilimsel bir amaç güdüyordu: Londralı gençkız ve delikanlıların yürürken çıplak popolarının hareketinden, bunların kişiliklerini ortaya çıkarmak amacım. Bayan Yoko Ono ile yönetmen Tony Cox, büyük bir kolaylıkla 356 çıplak popo buldular ve filmlerini çevirdiler. Ne var ki, İngiliz Sansür Heyeti, filmin konusunu Bayan Ono kadar 'bilimsel" saymadığından, geçen hafta piyasaya çıkarılmak istenen filmin gösterilmesine izin vermedi. Bayan Ono, Londradan sonra Paris, Tokyo ve New York'taki çıplak popolar üzerinde çevirmeği tasarladığı öbür üç "bilimsel" filmini şimdilik bir yana bırakarak; İngiliz Sansür Heyetine karşı sıkı bir mücadele açtı. Popolar üzerindeki bilimsel filmin kaderi bu mücadelenin sonucuna bağlı.

Bu sene tasarruf sahipleri
biriktirdikleri paraları
Türkiye İş Bankasına yatıracak

1967 yılında:

15 MİLYON

130 APARTMAN DAİRESİ

5 ADET **100.000** LİRA
200 ADET **10.000** LİRA
400 ADET **5.000** LİRA
1000 ADET **1.000** LİRA

ayrıca

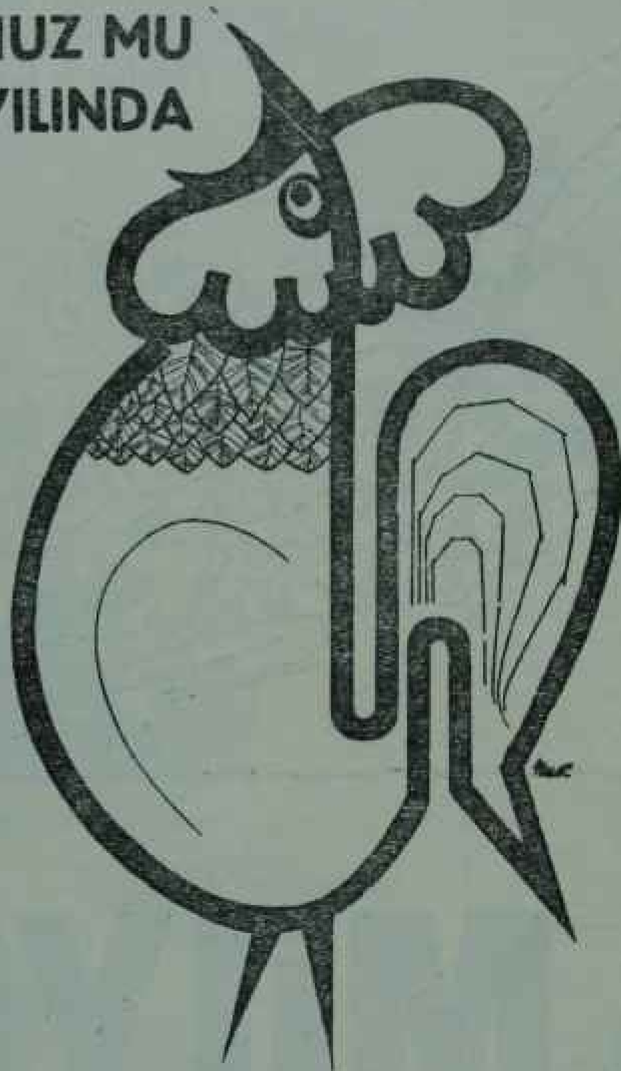
30 000 ADET
para ikramiyesi

- Bu yıl dağıtılacak cem'an 15 MİLYON liralık ikramiyelerin ilk çekilişine katılabilmek için tasarruflarınızı en geç 7 Nisan akşamına kadar İŞ Bankasına yatırınız
- Beklenen SERVET KEŞİDESİ 24 Martta yapılıyor

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

DUYDUNUZ MU
1967 YILINDA

15 milyon

ZİRAAT BANKASI